

Nelly Manninen, Petra Suomalainen

Ryhmätoiminnan kehittäminen Kalliolan lastensuojelun avopalveluihin

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi AMK

Sosiaalialan koulutusohjelma

Opinnäytetyö

19.9.2014

Tekijät Otsikko Sivumäärä Aika	Nelly Manninen Petra Suomalainen Ryhmätoiminnan kehittäminen Kalliolan lastensuojelun avopalveluihin 34 sivua + 3 liitettä 19.9.2014
Tutkinto	sosionomi (AMK)
Koulutusohjelma	sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	sosionomi (AMK)
Ohjaajat	Lehtori Soile Bergström Lehtori Riikka Harju
<p>Opinnäytetyömme tavoitteena oli kehittää uudenlaista toimintaa Kalliolan lastensuojelun avohuollon yksikköön ja tarkastella ryhmätoiminnan soveltuvuutta yksikön toimintaan. Tarkoituksenamme oli myös luoda lapsille vertaisuuden ja osallisuuden kokemuksia toiminnan kautta. Otimme lasten ja nuorten osallisuuden huomioon kaikissa ryhmätoiminnan vaiheissa: ennen sitä, toiminnan aikana sekä sen jälkeen.</p> <p>Monimuotoisessa opinnäytetyössämme toteutimme avohuollon yksikköön ryhmätoimintaa 8-17-vuotiaille lapsille ja nuorille kahdessa eri ryhmässä keväällä 2014. Olimme selvittäneet kyselylomakkeilla millaista ryhmätoimintaa asiakasryhmä kaipaisi ja otimme vastaukset huomioon toimintaa suunniteltaessa. Molempien ryhmien oli tarkoitus kokoontua kolme kertaa ja toimintaan osallistuminen oli vapaaehtoista. Ryhmätoimintakerroille valitsimme erilaisia toiminnallisia menetelmiä, kuten askartelua, leivontaa ja pelaamista.</p> <p>Lasten ryhmäkerrat onnistuivat hyvin ja jokainen kerta toteutui suunnitellusti. Toiminta oli lapsille toivottua ja mieluista. Sen sijaan nuorten ryhmä ei toteutunut kertaakaan. Keräsimme jälkikäteen palautetta ja saimme vastauksia muun muassa siitä, miksi ryhmätoimintaan ei osallistuttu tai mikä ryhmätoiminnassa oli ollut mielisintä. Arvioimme toimintaa jälkikäteen saadun palautteen, perhetyöntekijän haastattelun sekä omien havaintojemme perusteella.</p> <p>Ryhmätoiminnalle olisi selvästi tarvetta ja lasten ryhmässä tulokset olivat positiivisia, mutta tulevaisuudessa ryhmien varmemman toteutumisen vuoksi toiminnan tulisi olla suljettua ja yhtenäisempää. Yksikössä tapahtuneiden muutosten takia ryhmätoiminnan jatko on tällä hetkellä kuitenkin epävarmaa. Tulosten perusteella ilman näitä muutoksia ryhmätoiminta olisi ehdottomasti jatkunut.</p>	
Avainsanat	lastensuojelu, lastensuojelun avohuolto, ryhmätoiminta

Authors Title	Nelly Manninen Petra Suomalainen Developing group activity for Kalliola child protection unit
Number of Pages Date	34 pages + 3 appendices 19 September 2014
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructors	Soile Bergström, Senior Lecturer Riikka Harju, Senior Lecturer
<p>We conducted our Bachelor's thesis in co-operation with child protection services at Kalliola non-institutional social care unit. Our aim was to develop new kind of activity and see how it applies to the unit and its operation. We also wanted children to experience involvement, equality and new ways to act in a group.</p> <p>In this functional thesis, we created a group activity for the unit in two separate groups for children between 8 and 17 in spring 2014. For finding out what kind of activities children need, we compiled a questionnaire and used collected data for planning the group sessions. Both the groups were meant to meet three times and the participation was voluntary. For group sessions we used different kind of functional methods, such as crafts, baking and playing games.</p> <p>Group sessions for children succeeded well and every session happened as planned. Group sessions for young people otherwise did not happen at all. We collected some feedback afterwards to figure out why young people did not participate in group sessions and what children liked about their sessions. Afterwards we evaluated our group sessions with collected data, family worker's interview and our own observations.</p> <p>We found out that this kind of activity is needed and in children's group the results were positive. But in the future, in order to secure the participation in group sessions, the groups should be closed and more united. Even though the results were encouraging, the future is nevertheless insecure because of the changes in Kalliola unit.</p>	
Keywords	child protection, non-institutional social care, group activity

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Lastensuojelun asiakkaat ja lainsäädäntö	2
2.1	Lapset ja nuoret lastensuojelun asiakkaina	2
2.2	Lastensuojelun lainsäädäntö	3
3	Lastensuojelun avohuollon palvelut ja kolmas sektori niiden tuottajana	5
3.1	Lastensuojelun avohuollon palvelut	5
3.2	Kolmas sektori ja sen rooli lastensuojelun avopalveluissa	7
3.3	Kalliolan settlementti	8
4	Erilaiset ryhmät ja niiden toiminta	10
4.1	Erilaisia ryhmiä	10
4.2	Ryhmätoiminta	11
4.3	Ryhmänohjaajan rooli ryhmässä	12
5	Toiminnallisuus, vertaistoiminta ja osallisuus ryhmätoiminnassa	13
5.1	Toiminnallisuus ja toiminnalliset menetelmät	13
5.2	Vertaistoiminta	14
5.3	Lasten ja nuorten osallisuus	15
6	Toteutus ja työmenetelmät	17
6.1	Kyselylomake	17
6.2	Työn suunnittelu	19
6.3	Ensimmäinen toimintakerta	20
6.4	Toinen toimintakerta	22
6.5	Kolmas toimintakerta	23
6.6	Toteutumattomat ryhmät	24
7	Arviointi	25
7.1	Lasten ryhmä	26
7.2	Nuorten ryhmä	27
7.3	Tulevaisuus ja kehitysideat	28
8	Pohdinta	29
	Lähteet	31

Liitteet

Liite 1. Opinnäytetyöprosessin aikataulu

Liite 2. Kyselylomake 1

Liite 3. Kyselylomake 2

1 Johdanto

Lastensuojelun avopalvelut koskettavat Suomessa monia lapsia ja nuoria sekä heidän perheitään. Vuonna 2012 lastensuojelun avopalveluiden asiakkaina oli lähes 87 200 0-20-vuotiasta lasta ja nuorta. Tämä luku on 6,8 prosenttia koko vastaavasta väestöstä ja määrä on kasvanut viime vuosina. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2013.) Koska asiakasmäärät ovat suuret ja asiakkailta on monia erilaisia tarpeita, täytyy avohuoltoon kehittää uusia ja monipuolisempia palveluja.

Opinnäytetyössämme perustelemme ryhmätoiminnan ja toiminnallisten menetelmien merkitystä ja käyttöä lastensuojelun avohuollon palveluissa. Kyseessä on monimuotoinen opinnäytetyö, jossa tarkoituksenamme on kehittää uudenlaista toimintaa lastensuojelun avohuollon yksikköön. Työn tavoitteena on selvittää kuinka ryhmätoiminta soveltuu yksikön toimintaan ja millaisena lapset ja nuoret kokevat kyseisen toiminnan.

Yhteistyökumppanimme on Kalliolan setlementin lastensuojelun avopalveluiden yksikkö. Tietosuojasyistä emme käytä opinnäytetyössämme yksikön emmekä työntekijöiden nimiä. Yksikkö toteuttaa intensiivistä perhetyötä ja tarjoaa ammatillista tukihenkilötoimintaa ja nuorten itsenäistymisen tukityötä. Yksikkö on melko uusi eikä heillä ole ollut aiemmin ryhmämuotoista toimintaa. Lasten ja nuorten ryhmätoiminta on kuitenkin ollut toivottua ja heidän tavoitteenaan on jatkaa ryhmätoimintaa mahdollisuuksien mukaan tulostemme perusteella.

Toimintaa järjestettiin 8-17-vuotiaille lapsille ja nuorille kahdessa eri ryhmässä keväällä 2014. Molemmat ryhmät kokoontuivat kolme kertaa kahden viikon välein. Ryhmät olivat avoimia ja toimintaan osallistuminen oli vapaaehtoista. Ryhmässä käytimme erilaisia toiminnallisia menetelmiä, joiden avulla pyrimme luomaan lapsille ja nuorille positiivisia ja uusia kokemuksia. Ryhmätoiminnan tarkoituksena oli myös mahdollistaa vertaisuuden ja osallisuuden kokemuksia.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa tarkastelemme lastensuojelua yleisesti, avohuollon palveluita sekä kolmannen sektorin roolia niiden tuottamisessa. Käsittelemme myös teoriatiedon pohjalta lapsia ja nuoria lastensuojelun asiakkaina, ryhmätoimintaa, toiminnallisuutta, vertaisuutta ja osallisuutta.

2 Lastensuojelun asiakkaat ja lainsäädäntö

Opinnäytetyömme toiminta-alueena on lastensuojelu ja erityisesti sen avopalvelut. Lastensuojelutyön tavoitteena on tukea ja auttaa perheitä ja erityisesti lapsia, jotka ovat suojelun tarpeessa ja tähän pyritään lastensuojelulain avulla. Tarkoituksena on kuntouttaa ja integroida sekä lasta että hänen perhettään, jotta heillä olisi mahdollisuus parempaan tulevaisuuteen. Lastensuojelu jaetaan yleensä avohuollon tukitoimiin, sijaishuoltoon sekä jälkihuoltoon. Lastensuojelun avohuollolla tarkoitetaan toimia, joilla pyritään tukemaan lasta ja perhettä heidän omassa elinympäristössään. Sijaishuolto sen sijaan on lapsen hoidon järjestämistä kodin ulkopuolella silloin, kun lapsen hyvinvointi on vaarassa elinympäristöstä tai omasta käyttäytymisestä johtuvista syistä eikä avohuollon tukitoimet ole riittäviä. Käytännössä sijaishuolto tarkoittaa lapsen huostaanottoa tai kiireellistä sijoitusta kodin ulkopuolelle. Jälkihuollolla tarkoitetaan huostaanoton päätyttyä tapahtuvia avohuollon tukitoimia, joilla pyritään tukemaan lasta ja perhettä huostaanoton jälkeen sekä esimerkiksi nuoren itsenäistymistä huostaanoton lakattua. (Mikkola 2004.)

2.1 Lapset ja nuoret lastensuojelun asiakkaina

Erot lastensuojelun asiakasperheiden lasten ja valtaväestön perheiden lasten välillä liittyvät usein kasvuoloihin ja perheen hyvinvointiin. Monet lastensuojelun asiakasperheistä ovat pienituloisia, työttömiä ja yhden vanhemman talouksia. Avohuollon asiakkaaksi tullessa kolmasosassa perheistä on alle 2-vuotiaita lapsia. Näiden lisäksi suuressa osassa perheitä on tapahtunut joitain arjen muutoksia lähiaikoina. (Heino 2013.)

Avohuollon asiakasmäärät ovat kymmenessä vuodessa kasvaneet kaksinkertaisiksi. Vuonna 2011 lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli jo 6,7 prosenttia alaikäisistä kun vuonna 2007 prosenttiluku oli 5,3. Neljässä vuodessa avohuollon asiakaslasten määrä kasvoi 15 000 lapsella. (Bardy - Heino 2013: 13; Heino 2013: 85.) Syitä avohuollon palvelutarpeen kasvuun ovat kansalaisten eriarvoisuuden kasvu ja etenkin lapsiperheiden heikentynyt taloudellinen asema. Tuloerot ovat kasvaneet ja taloudellisesti heikoimmassa asemassa ovat yksinhuoltajaperheet, joissa on monta lasta. Avohuollon asiakkuuksien kasvun taustalla voi olla myös uudistettu lastensuojelulaki, jonka myötä ilmoituskynnystä on pyritty madaltamaan. (Bardy - Heino

2013: 15-16, 24.) Maaliskuussa 2014 Suomen hallitus sopi valtiontalouden kehyksistä ja julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2015-2018. Sopimuksen myötä lapsilisistä tullaan leikkaamaan seitsemän prosenttia ja valtion osuutta ansiosidonnaisesta päivärahasta leikataan, joten on mahdollista, että pienituloisten lapsiperheiden taloudellinen asema heikentyy entisestään. (Valtioneuvosto 2014.)

Yli 70 prosenttia lastensuojelun asiakkuuksista on lähtenyt liikkeelle lastensuojeluilmoituksista, joista suurin osa on viranomaisten ilmoittamia. Avohuollon asiakkuuksien taustalla on usein vanhempien jaksamattomuus, riittämättömäksi arvioitu vanhemmuus, vanhempien avuttomuus tai erilaiset perheristiriidat. Myös päihteiden väärinkäyttö ja mielenterveysongelmat näkyvät avohuollon asiakasvanhemmilla. Lastensuojelun avohuollon ja sijaishuollon piirteissä on sekä samanlaisuuksia ja eroavaisuuksia, mutta yhteistä molemmille on se, että ongelmat ovat suurempia kuin valtaväestön perheissä. (Heino 2013.)

2.2 Lastensuojelun lainsäädäntö

Lastensuojelun toimista määrätään lastensuojelulaissa, mutta pelkästään se ei riitä turvaamaan lapsen oikeuksia. Lasten oikeuksista on säädetty lastensuojelulain lisäksi Euroopan ihmisoikeussopimuksessa, YK:n Lasten oikeuksien yleissopimuksessa, Suomen perustuslaissa, laissa lapsen hullosta ja tapaamisoikeudesta sekä myös muussa lainsäädännössä. (Sosiaaliportti 2013c.)

Ensimmäinen lastensuojelulaki astui voimaan vuonna 1936 ja se uudistettiin vuonna 1983. Vuoden 1983 lastensuojelulaki kumottiin vuonna 2008 voimaan tulleella uudella lastensuojelulailla. Lakimuutosten taustalla vaikuttavat vahvasti kansainväliset sopimukset lasten oikeuksista ja lastensuojelusta. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus hyväksyttiin Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksessa vuonna 1989 ja Suomi ratifioi eli hyväksyi lopullisesti sopimuksen vuonna 1991, jonka myötä Suomi oli veloitettu muuttamaan lainsäädäntönsä vastaamaan kansainvälistä lainsäädäntöä. (Unicef n.d.) Lapsen oikeuksien sopimus on siis vaikuttanut suuresti nykyiseen, vuonna 2008 tulleeseen lastensuojelulakiin (Ruisniemi 2010).

Lastensuojelulaissa määrätään, että viranomaisten on tarjottava perheelle apua lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa riittävän varhain. Lastensuojelulain kuudes pykälä määrittää, että alle 18-vuotiasta pidetään lapsena ja 18–20-vuotiasta nuorena. Myös

lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaisesti jokaista alle 18-vuotiasta pidetään lapsena (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista: artikla 1). Lastensuojelulla pyritään ehkäisemään erilaisia keinoja käyttäen perheen ja lapsen tai nuoren ongelmia sekä puututaan jo havaittuihin ongelmiin (Lastensuojelulaki 417/2007 § 6). Lastensuojelulain (417/2007) neljännessä pykälässä määrätään esimerkiksi, että lapsen etu on aina ensisijainen lastensuojelua toteutettaessa ja sitä arvioidessa tulee ottaa huomioon se, miten erilaiset toimet tukevat lapsen turvallista kehitystä ja kasvua. Lapsen oikeuksien yleissopimus on yhtä mieltä siitä, että sosiaalihuollon, lainsäädäntöelinten ja hallintoviranomaisten lapsiin kohdistuvissa toimissa on otettava ensisijaisesti lapsen etu huomioon (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista: artikla 3). Lastensuojelua toteutettaessa tulee myös ottaa huomioon se, että lapsella on mahdollisuus vastuulliseen itsenäistymiseen ja kasvamiseen, läheisiin ja jatkuviin ihmissuhteisiin sekä osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan (Lastensuojelulaki 417/2007 § 4).

Lastensuojelulain kolmannessa luvussa säädetään siitä, miten lastensuojelua tulee järjestää ja kehittää ja kuka on vastuussa lastensuojelun järjestämisestä. Jokaisen kunnan on myös tehtävä heidän lastensuojelutoimintaansa koskeva suunnitelma. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 12.) Lastensuojelussa on tärkeää myös ottaa huomioon lapsen mielipiteet ja toiveet ikä- ja kehitystason mukaisesti (Lastensuojelulaki 417/2007 § 20; YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista). Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan valtion tehtävänä on antaa niille lapsille, joiden ei ole edunmukaista olla perhepiirissä, erityistä tukea ja suojelua (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista: artikla 20).

Lastensuojelulaissa määrätään myös avohuoltoon liittyvistä asioista. Avohuollon tukitoimiin täytyy ryhtyä, mikäli lapsen kehitys ja terveys on vaarantunut tai ei ole turvattu kasvuolosuhteista tai omasta käytöksestä johtuen (Lastensuojelulaki 417/2007 § 34). Kaikki lastensuojelun avohuollon tukitoimet on määrätty lastensuojelulaissa. Näitä tukitoimia voi olla muun muassa toimeentulon turvaaminen, tukihenkilötoiminta tai perhetyö. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 35–37.) Nämä lakipykälät määrittävät myös Kalliolan lastensuojelun avopalveluiden toimintaa.

Ryhmätoimintaa kehitettäessä on tärkeää ottaa nuoret mukaan toiminnan suunnitteluun. Lastensuojelulain (417/2007 § 5 ja 8) mukaan lasten tulee saada ilmaista mielipiteensä ja osallistua paitsi itseään koskevien asioiden järjestämiseen, myös uusien palvelujen kehittämiseen. Kunnan on järjestettävä tarvittaessa erityisen

tuen tarpeessa olevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa ja näitä palveluja kehitettäessä on kiinnitettävä huomiota lasten ja nuorten omiin tarpeisiin ja toivomuksiin. Tämä laki osaltaan mahdollistaa lasten ja nuorten osallisuuden kokemuksen lisäämistä omassa toimintaympäristössään. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12. artikla vaatii lapsen oman mielipiteen huomioon ottamisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia, jotka ovat osa-alueita osallisuuden toteutumisessa. Pyrimme myös omassa toiminnassamme ottamaan nuorten mielipiteet mahdollisimman hyvin huomioon.

3 Lastensuojelun avohuollon palvelut ja kolmas sektori niiden tuottajana

Lastensuojelussa on monia erilaisia tukitoimia lasten ja perheiden hyväksi ja yksi niistä on avohuollon palvelut. Tässä luvussa kerromme näistä palveluista sekä siitä, millainen toimija kolmas sektori on avohuollon palveluiden tuottamisessa.

3.1 Lastensuojelun avohuollon palvelut

Lastensuojelun avohuollon palvelut voivat sisältää ohjaamista, neuvontaa, taloudellista tukemista, lapsen ja perheen elämään osallistumista sekä esimerkiksi tukihenkilötoimintaa. Avohuollon palveluihin kuuluu myös asunnon järjestäminen, mikäli perhe tai itsenäistynyt nuori on asunnon tarpeessa ja lapsen tai nuoren terveys ja turvallinen kehitys on vaarassa asuinolojen takia. (Mikkola 2004.)

Lastensuojelun asiakkailta on sama oikeus kunnallisiin palveluihin ja etuuksiin kuin kaikilla muillakin, mutta kunnallisia palveluja ja etuuksia voidaan käyttää myös avohuollon tukitoimina. Esimerkiksi toimeentulotukea, päivähoitoa ja kotipalvelua voidaan käyttää avohuollon tukitoimina. Tällöin nämä palvelut ja etuudet on kirjattu lastensuojelun asiakassuunnitelmaan ja toimet ovat suunnitelmallisia ja niiden vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisesti. (Sosiaaliportti 2013b.) Esimerkiksi päivähoito on lastensuojelun avohuollon tukitoimena maksutonta, jolloin jo tämä itsessään voi helpottaa perheen tilannetta.

Avohuollon palveluina voidaan järjestää ammatillista tukihenkilötoimintaa, jota myös Kalliolan yksikön avohuollon palveluissa järjestetään. Tukihenkilötoiminta tapahtuu

yleensä lapsen omassa elinympäristössä tai esimerkiksi palvelua järjestävän tahon toimistolla ja toimintaan liittyy yleensä yhdessä tekemistä tai jokin harrastus. Tukihenkilötoimintaa järjestetään yleensä kerran viikossa ja tapaamiset ovat parin tunnin mittaisia. Tukihenkilötoimintaa aloitettaessa on tärkeää tehdä sopimus ja yhteinen suunnitelma toiminnan tavoitteista sekä kestosta. Ammatillinen tukihenkilötoiminta on aina sosiaali-, terveys- tai kasvatusalan ammattilaisen kanssa tapahtuvaa toimintaa. Tukihenkilötoiminnan tarkoituksena on tukea lapsen kasvua ja kehitystä lapsen tarpeiden mukaan. Ammatillinen tukihenkilötoiminta on lähinnä tuettavan ja tukihenkilön välistä toimintaa, mutta tarpeen mukaan myös perhetapaamisia järjestetään. (Sosiaaliportti 2013d.)

Avohuollon tukitoimet voivat sisältää kasvatus- ja perheneuvontaa tai erilaisia perhetyön muotoja. Perhetyö voi olla esimerkiksi intensiivistä perhetyötä, ryhmä- ja vertaistoimintaa tai neuvolassa tapahtuvaa perhetyötä. Avohuollon kuntouttavana tukitoimena voidaan käyttää myös lapsen tai perheen sijoittamista perhe- tai laitoshoittoon. Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena vain jos hän on yli 12-vuotias ja sekä hän itse että hänen huoltajansa suostuu sijoitukseen. Sijoitusta ei voida myöskään käyttää avohuollon tukitoimena mikäli huostaanoton edellytykset täyttyvät. (Sosiaaliportti 2013e.)

Avohuollon tukitoimina voidaan järjestää erilaista virkistys-, loma- ja leiritoimintaa. Tällainen toiminta voi olla lapselle, perheen kaikille lapsille tai koko perheelle suunnattua toimintaa ja se kirjataan myös lastensuojelun asiakassuunnitelmaan ja siihen käytetään lastensuojelun määrärahoja. (Sosiaaliportti 2013b.) Muita lasta ja perhettä tukevia palveluita ja toimia voivat olla esimerkiksi läheisneuvonpito, ratkaisukeskeinen työskentely, verkostotyö sekä erilaiset toiminnalliset menetelmät. (Sosiaaliportti 2013f.)

Lastensuojelulla voidaan nähdä olevan melko kielteinen leima niin lasten ja nuorten, kuin monien aikuistenkin keskuudessa. Huonot mielikuvat saattavat johtua siitä, että lastensuojelun toimet ovat usein viimesijaisia, jolloin perheen elämässä on jo monenlaisia ongelmia. Lastensuojelun palvelut näyttäytyvät monelle lähinnä huostaanottojen ja sijoitusten kautta. Näin ollen lastensuojelun palveluita pidetään enemmän rankaisevina kuin hyvinvointia tukevina. Avohuollon mahdollisuuksista hyvinvoinnin tukijana ei välttämättä ole perheillä riittävästi tietoa. (Gellin-Gretschel-Matthies ym. 2012: 161.)

3.2 Kolmas sektori ja sen rooli lastensuojelun avopalveluissa

Käsitteenä kolmas sektori on perinteisesti ymmärretty kuvaamaan yhdistystä tai järjestöä, joka ajaa jonkin tietyn ryhmän etuja ja asiaa tavoittelematta itse taloudellista voittoa. Tällaisissa järjestöissä työ tapahtuu pääsääntöisesti pelkästään vapaaehtoistyöntekijöiden voimin ja toimii yleensä ulkopuolisilta saatujen lahjoitusten varassa. Kolmatta sektoria pidetään usein julkisen ja yksityisen sektorin täydentäjänä ja korvaajana.

Kolmannen sektorin tuottamien uudenlaisten palveluiden kehittyessä on otettu käyttöön käsite yhteisötalous, sillä perinteinen käsite ei täysin kuvaa niiden toimintaa. Yhteisötalous voidaan määritellä kuvaamaan muun muassa osuuskuntien, yhdistysten ja järjestöjen harjoittamaa taloudellista toimintaa, jonka pääasiallisena tarkoituksena on kuitenkin muu kuin taloudellisen voiton tavoittelu. Ne on perustettu paikkaamaan palveluaukkoja. Tällaiset organisaatiot eivät siis varsinaisesti tavoittele voittoa, sillä saatua voittoa ei yleensä jaeta organisaation omistajille tai jäsenille. (Pättiniemi 2004: 21–24.) Kalliolan setlementin voittoa tavoittelevan toiminnan taustalla ovat Kalliolan arvot elämänhallinnan edistämisestä, ihmisten välisen vuorovaikutuksen tukemisesta sekä yhteisöllisyyden toteuttamisesta (Kalliolan setlementti 2014).

Kolmas sektori voidaan myös nähdä jakautuneena vanhaan ja uuteen kolmanteen sektoriin. Tämän ajatusmallin mukaan uusi kolmas sektori on yhä useammin perinteisen toiminnan ohella myös yhteiskunnalle merkittävä palveluntarjoaja. Uuden kolmannen sektorin palvelut työllistävät ihmisiä, toiminta on ammatillista ja se tuottaa myös voittoa. Yksi syy kolmannen sektorin palveluiden laajenemiseen on tavoite vähentää julkisen sektorin kasvavia menoja. Kolmas sektori tuottaakin yhä kasvavan osan Suomen palveluista. Vuonna 2006 tehdyn Sosiaalibarometrin mukaan erilaiset järjestöt tuottivat jo 17 prosenttia sosiaalipalveluista ja 5 prosenttia terveystalouksista. Näistä suurimpia palvelualueita kustannusten perusteella arvioituina olivat muun muassa ensi- ja turvakodit, palvelutalot ja ryhmäkodit sekä lasten ja nuorten laitospalvelut. (Huotari, Pyykkönen, Pättiniemi 2008.) Vuonna 2007 sosiaali- ja järjestöjohtolle toteutetussa kyselyssä kävi ilmi, että yritysmuotoisten sosiaali- ja terveystalouksien, järjestöjen tuottamien palveluiden sekä vapaaehtoistoiminnan nähdään olevan suuressa roolissa hyvinvoinnin toteuttamisessa. Näiden merkityksen hyvinvoinnin toteuttamiselle uskotaan kasvavan entisestään vuoteen 2015 mennessä.

Vastaavasti kuntien osuus palvelun tuottajana tulee olemaan vähäisempi. (Sosiaalibarometri 2010.)

Jokaisen kunnan on järjestettävä tarvittaessa erilaisia avohuollon tukitoimia, jotka on määritelty asiakassuunnitelmassa. Tällaisia palveluita voivat olla esimerkiksi tukihenkilö tai -perhetoiminta, perhetyö, vertaisryhmätoiminta sekä loma- ja virkistystoiminta. Kunta voi järjestää näitä palveluita itse, yhteistyössä seudun muiden kuntien kanssa tai ostaa palveluja yksityiseltä tai kolmannelta sektorilta. Kuntien muilta palveluntarjoajilta tekemät sosiaalipalvelujen ostot ovat olleen noin viidenneksen niiden kokonaispalveluista vuosina 2009–2011. Osuus on huomattavasti suurempi asumisen sisältävissä sosiaalipalveluissa, kuten lasten ja nuorten laitoshoidossa, kuin avohuollon palveluissa. (Lith 2013: 7-11.) Sosiaali- ja terveysministeriön järjestöpoliittisista linjauksista (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011: 6-8) käy kuitenkin ilmi, että osa kunnista on rakentanut etenkin sosiaalihuollon avopalvelujärjestelmiään nimenomaan yleishyödyllisten yhteisöjen varaan ja ostanut palvelunsa heiltä.

Kuten aiemmin totesimme, yksi yleinen avohuollon tukimuoto nuorille on ammatillinen tukihenkilötoiminta, jota on tarjolla ostopalveluna monilta kolmannen sektorin toimijoilta. Jos kunnan tarjoama palvelu ostetaan järjestöltä, myönnetään asiakkaalle maksusitoumus, jonka nojalla palvelun tuottaja laskuttaa kuntaa. (Sosiaaliportti 2013b.)

3.3 Kalliolan setlementti

Suomalainen setlementtiliike on saanut alkunsa vuonna 1919, kun merimiespastorina Lontoossa toiminut Sigfried Sirenus toi tutustumansa setlementtiliikkeen mallin Suomeen. Setlementtiliikkeen pyrkimyksenä oli kehittää työväestön keskuudessa tehtävää kristillistä toimintaa sekä kohdata työväestö ja köyhälistö heidän omalla maaperällään. Sirenus oli tietoinen työväestön ongelmista ja halusi luoda uudenlaista kristillis-sosiaalista toimintaa, jossa ihmiset pääsivät itse määrittelemään toiminnan sisältöjä ja tavoitteita. Toiminta-ajatuksena Kalliolassa oli koko elämän kestävän oppimisen mahdollistaminen, elämänhallinnan edistäminen, ihmisten välisen vuorovaikutuksen tukeminen sekä yhteisöllisyyden toteuttaminen (Kalliolan setlementin strategia 2010–2015). Sirenus sai tilat seuran työlle Kallion kaupunginosasta Helsingistä ja paikka nimettiin Kalliolan kristillis-yhteiskunnalliseksi työkeskukseksi. Ensimmäiset tilaisuudet järjestettiin keväällä 1920. Tilaisuudet kiinnostivat ihmisiä

alusta lähtien; Kalliolan poikakerhoja oli pian niin paljon, että kaikki halukkaat eivät mahtuneet mukaan. (Toikko 2005: 109–115.)

Toikko (2005) kirjoittaa, että Kalliolan settlementin toiminta voitiin aluksi jakaa neljään ryhmään: uskonnollinen työ, huoltotyö, sivistystyö sekä tyttö- ja poikakerhot. Työntekijät olivat suurimmaksi osaksi vapaaehtoisia, palkattuja työntekijöitä oli aluksi vain seitsemän. Vuosien varrella toiminta on kuitenkin laajentunut ja sen kristillinen työ vähentynyt, vaikka toiminta-ajatus on pysynyt koko ajan samana. Nykyään Kalliola tuottaa sosiaalialan palveluita ja kansalaisopistotoimintaa sekä ylläpitää kansalaistoimintaa ja vapaaehtoistyötä. Kalliolan settlementissa työskentelee lähes 300 kokopäiväistä työntekijää, noin 300 tuntityöntekijää ja yli 100 vapaaehtoistyöntekijää. (Suomen settlementiliitto n.d.)

Kalliolan asiakaskunnan muodostavat suurimmaksi osaksi pääkaupunkiseudun asukkaat ja palveluja ostavat yhteisöt, kuten kunnat, valtio tai säätiöt. Kalliolan settlementin tavoitteena on laajentaa etenkin seudullista toimintaverkostoa hankkimalla uusia yhteistyökumppaneita sekä tarjoamalla uudenlaisia palveluja. Kalliolan toiminta rakentuu lapsi- ja perhepalveluista, nuorisotyöstä, ikäihmisten ja vammaisten palveluista, päihdepalveluista sekä kansalais- ja vapaaehtoistoiminnasta. Kalliolan toimintaa ohjaavat settlementiliikkeen arvot: erilaisuuden hyväksyminen, luottamus ihmisen ja yhteisön kykyyn ratkaista ongelmia itsenäisesti, tasa-arvoisuus sekä yksilön oikeuksien kunnioittaminen. (Kalliolan settlementin strategia 2010–2015.)

Lapsi- ja perhepalvelut muodostavat Kalliolan suurimman toiminta-alueen. Lapsi- ja perhepalvelut koostuvat lastensuojelun avo- ja tukipalveluista, vastaanottopalveluista sekä laitospalveluista. Kalliolan settlementti ylläpitää pääkaupunkiseudulla kahdeksaa yksityistä lastensuojelulaitosta. Lastensuojelun avohuollon tukipalvelut tarjoavat perhetyötä, ammatillista tukihenkilötoimintaa ja nuorten itsenäistymisen tukityötä lastensuojelun avohuollon tukitoimena tai jälkihuoltona. (Kalliolan settlementti 2014.) Kalliolan avo- ja tukipalveluiden keskeisiä osaamisalueita ovat perhekeskeisyys, traumanäkökulma ja voimavarakeskeisyys. Kalliolan avo- ja tukipalvelut ovat pärjänneet loistavasti viime vuosina pääkaupunkiseudun kilpailutuksissa, joten niiden palvelut tulevatkin tulevina vuosina laajenemaan ja kasvamaan. (Kalliolan kannatusyhdistys ry.)

4 Erilaiset ryhmät ja niiden toiminta

Ryhmätoimintaa on järjestetty jo pitkään kansalaisjärjestöissä ja nuorisotyössä. Monet kasvatus- ja harrastusjärjestöt ovat järjestäneet esimerkiksi kerho- ja leirimuotoista toimintaa lapsille ja nuorille. Toiminta on usein vapaa-ajalla tapahtuvaa ja epämuodollista. Ryhmällä tarkoitetaan yleensä tiettyä joukkoa, joka on koossa ryhmätoiminnan toteuttamista varten. (Kivelä - Lempinen 2010.) Myöhemmin tässä luvussa käsittelemme myös ryhmätoimintaa sekä ryhmänohjaajan roolia ryhmätoiminnassa.

4.1 Erilaisia ryhmiä

Ryhmän koko voi vaihdella ryhmän tavoitteiden ja toiminnan mukaan. Pienessä ryhmässä yksilöt pääsevät paremmin esille ja ohjaajalla on paremmat mahdollisuudet kohdata jokainen osallistuja erikseen. Ryhmätoiminnan kesto voi vaihdella muutamista kerroista jopa vuosiin. Yhden tapaamiskerran pituus voi olla alle tunnista koko päivän kestävään. Tapaamisia voi olla viikoittain, kerran kuukaudessa tai harvemmin. Toimintaan mukaan lähtiessä osallistujan olisi hyvä tietää ryhmätoimintaan liittyviä yksityiskohtia, jotta toimintaan osallistuminen ja luottamuksen rakentuminen olisi helpompaa. (Kivelä - Lempinen 2010.)

Ryhmä voi olla rajattu eli suljettu ryhmä, jossa osallistujat pysyvät samoina eikä mukaan voi tulla ryhmän alkamisen jälkeen. Toinen vaihtoehto on avoin ryhmä, johon voi tulla kuka tahansa ryhmätoiminnasta kiinnostunut ja joka kokee ryhmätoiminnan tarpeelliseksi. Avoimia ryhmiä toimii esimerkiksi seurakuntien ja eri järjestöjen palvelujen yhteydessä. Avoimessa ryhmässä tapaamisten osallistujat voivat vaihdella mielenkiinnon ja menojen mukaan. Avoin ryhmä ei sido samalla tavalla kuin suljettu ryhmä, jonka toiminta on usein tavoitteellisempaa ja edellyttää osallistujilta sitoutuneisuutta. (Kivelä - Lempinen 2010.)

Ihmisen on tärkeää kuulua ryhmiin, joissa hän kokee itsensä hyväksytyksi ja arvostetuksi. Ryhmissä on tärkeää myös voida jakaa tunteensa ja osallistua ryhmän toimintaan. (Savolainen 2007.) Ryhmät voivat onnistuessaan tarjota osallistujilleen elämyksellisiä yhdessä tekemisen kokemuksia sekä saada tukea muilta osallistujilta ja ohjaajilta. Ryhmässä on mahdollisuus saada sekä onnistumisia että epäonnistumisia

turvallisessa ympäristössä. (Kivelä - Lempinen 2010.) Etenkin ihmisille, joiden omat sosiaaliset suhteet eivät luo kokemusta voimaantumisen, korostuu tarve kuulua ryhmään (Vilen - Leppämäki - Ekström 2002).

Jos jokaisella ryhmän jäsenellä on sama ongelma tai tavoite, syntyy osallistujille normaaliuden tunne omasta tilanteestaan. Tällöin ihminen voi kokea, että on myös muita, joilla on samanlaisia ongelmia. Ihminen tulee myös helpommin ymmärretyksi, jos kaikilla on samankaltainen elämäntilanne. (Vilen - Leppämäki - Ekström 2002.)

Ryhmässä yksilö voi oppia ihmissuhdetaitoja ja sosiaalisia taitoja. Toimiessaan muiden ihmisten kanssa ihminen saa palautetta omasta toiminnastaan ja tavoista ilmaista asioita. Palautteen avulla ihminen voi myös päästä irti negatiivisista toimintatavoistaan. Samalla hän voi ottaa myös mallia muiden vuorovaikutustavoista ja oppia täysin uusia tapoja ilmaista itseään. (Vilen - Leppämäki - Ekström 2002.)

Ryhmät voidaan jakaa tavoitteensa perusteella kolmeen erilaiseen ryhmään: aihekeskeinen ryhmä, vertaisryhmä ja psykoterapiaryhmä. Aihekeskeiset ryhmät ja vertaisryhmät eivät vaadi syvällistä psykoterapeuttista työtä. Aihekeskeisessä ryhmässä toiminta perustuu yleensä tietystä teemasta keskustelulle, mutta sen sijaan vertaisryhmässä toiminta voi olla mitä tahansa. Vertaisryhmä koostuu jäsenistä, joilla on sama ongelma. Ongelmat voivat olla esimerkiksi riippuvuuksia, sairauksia tai haasteellisia elämäntilanteita. Vertaisryhmän toiminta voi olla keskustelua tai toiminnallista, jossa keskustelu tapahtuu spontaanisti toiminnan ohella. (Vilen - Leppämäki - Ekström 2002.)

4.2 Ryhmätoiminta

Opinnäytetyömme tarkoituksena on kehittää lastensuojelun avopalveluiden ryhmätoimintaa. Toiminnan kehittäminen on perusteltua jo sillä, että lastensuojelulaissa (417/2007 § 36) on määrätty, että lasten ja nuorten vertaisryhmätoimintaa on järjestettävä tarvittaessa. Nyt tämä tarve tuli suoraan työelämän eli Kalliolan yksikön toiveesta, joten kehittämistoiminta on siltäkin kannalta merkittävää. Kuten Levamo (2007) kirjoittaa, ryhmätoimintaa tulee käyttää avopalveluissa yhdessä yksilösosiaalityön kanssa ja päinvastoin – kumpikaan ei korvaa toista. Levamon (2007) mukaan ryhmätoiminnalla on tarkoitus tukea ihmisen sisäistä ja ulkoista elämänhallintaa psykososiaalisen sosiaalityön ja vertaistuen avulla. Ryhmätoiminnalla

on myös monia positiivisia vaikutuksia kuten esimerkiksi hyväksytyksi tulemisen, osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuden tunteet sekä eristäytymiseltä ja yksinäisyydeltä suojautuminen. Ryhmätoiminnassa voidaan käyttää esimerkiksi sosiaalipedagogiikkaa tai sosiaalikultuurista innostamista menetelmien viitekehyksinä ja näiden yhteydessä esimerkiksi metsäretkiä, pelejä tai taidetta tekniikkoina toteuttaa ryhmätoimintaa. (Nuorten ryhmätoiminta 2012.)

Pekkarinen (2006) käsittelee artikkelissaan lastensuojelun ryhmätoimintaa murrosikäisten tyttöjen kokemana. Hänen mukaansa lastensuojelun ryhmätoiminnalla voidaan mahdollisesti ennaltaehkäistä tai korjata lasten ja nuorten pahoinvointia. Ryhmätoiminnassa lapsi tai nuori pääsee osalliseksi omaan asiakkuusprosessiinsa erilaisten vertaisryhmien avulla. Tällainen toiminta eroaa monin tavoin avohuollon sosiaalityön perinteisistä menetelmistä. Ryhmätoimintaa lastensuojelun avohuollon palveluissa ei ole hyödynnetty paljon ja tällöinkin toiminta on usein projektimaista ja lyhytkestoista. Tämän takia meidänkin olisi tärkeää kehittää ryhmätoimintaa Kalliolan lastensuojelun avohuollon yksikköön, jotta työyhteisö saisi uusia keinoja työskennellä lasten ja nuorten kanssa. Toiminnan järjestämisen hankaluus on osittain siinä, että ryhmätoiminnan järjestämiseen ei ole riittävästi resursseja ja tutkimustietoa aiheesta on melko vähän. (Pekkarinen 2006.)

Ryhmätoiminnan järjestäminen lastensuojelun avohuollossa on hyödyllistä, sillä lapset ja nuoret voivat saada toiminnasta yksilöllisiä kasvuaan ja kehitystään tukevia kokemuksia sekä muun muassa parantaa heidän sosiaalisia kykyjään. Ryhmätoiminnassa on myös tärkeää ottaa huomioon toiminnan jatkuvuus ja säännöllisyys (Pekkarinen 2006). Opinnäytetyössämme toiminta ei ollut pitkäkestoista, mutta pyrimme toiminnassamme säännöllisyyteen sen ajan puitteissa, mitä meillä oli. Opinnäytetyömme tavoitteena oli lähinnä kehittää ryhmätoimintaa pilottiryhmän avulla ja tämän jälkeen ryhmätoimintaa voidaan alkaa toteuttamaan pysyvänä osana avopalveluita.

4.3 Ryhmänohjaajan rooli ryhmässä

Ryhmätoiminnassa on tärkeää, että ryhmänohjaaja kohtelee jokaista osallistujaa tasapuolisesti kuunnellen, kannustaen ja kiittäen myös niitä, joille on vaikeampaa noudattaa yhteisiä pelisääntöjä. Ryhmänohjaajalla on vastuu paitsi ryhmästään, myös toiminnan onnistumisesta. Ryhmänohjaajan tehtävänä on ottaa jokainen yksilö

huomioon ja häneltä vaaditaan myös hienovaraisuutta ja harkintakykyä. Ryhmätoiminnan suunnittelussa on tärkeää paneutua siihen, mihin toiminnalla pyritään ja millainen on kohderyhmä ja sen tarpeet. (Vilen – Leppämäki – Ekström 2002.)

Ensimmäisellä ryhmätoimintakerralla ohjaajan tulisi valita sellaisia menetelmiä, joissa ohjaaja voi nähdä miten ryhmä toimii ja millaisia ryhmäläiset ovat. Tällaisia menetelmiä ovat esimerkiksi leikit ja luovan toiminnan menetelmät. Ohjaajan on tärkeää myös varautua mahdollisiin muutoksiin varasuunnitelmien avulla. (Valkeapää 2011: 14.) Ohjaajan tulisi sitoutua ryhmään ja sen ohjaamiseen niin kauan kuin ryhmätoiminta kestää. Ohjaajan täytyy pitää huolta itsestään eikä vaatia itseltään liikoja. Jos vertaisryhmän ohjaajalla on samankaltaisia kokemuksia kuin ohjattavilla, on ohjaajan täytynyt käsitellä omat kriisinsä ennen ryhmänohjaajaksi ryhtymistä. (Vilen – Leppämäki – Ekström 2002.) Vertaistoiminnan ohjaajilla ei kuitenkaan tarvitse olla omakohtaista kokemusta, kunhan heillä on riittävä tietoperusta aiheesta ja siihen liittyvistä ilmiöistä (Laimio - Karnell 2010:18).

5 Toiminnallisuus, vertaistoiminta ja osallisuus ryhmätoiminnassa

Opinnäytetyötämme ohjaavia teoriakäsitteitä ovat toiminnallisuus, vertaistoiminta ja osallisuus. Tässä luvussa määrittelemme nämä käsitteet teorian pohjalta sekä käsittelemme sitä, kuinka teoriakäsitteet näkyvät opinnäytetyössämme.

5.1 Toiminnallisuus ja toiminnalliset menetelmät

Lasten ja nuorten ryhmissä on hyvä yhdistellä erilaisia työmenetelmiä, kuten kuvataiteita, musiikkia tai liikuntaa. Koska jokainen on lahjakas eri asioissa, on vaihtelevan toiminnan merkitys suuri. Näin mahdollistetaan jokaisen ryhmän jäsenen saavan onnistumisen kokemuksia. (Savolainen 2007: 163.)

Toiminnallisuudessa tärkeää on hankkia uusia kokemuksia ja kokemusten myötä saada positiivisia muutoksia muun muassa ihmisen tunteissa, ajattelussa ja toiminnassa. Toiminnan yksi piirre on myös se, että koskaan ei voida varmasti sanoa etukäteen, mitä vaikutuksia toiminnalla on. Kuten mekään emme voineet varmaksi tietää, millaisia vaikutuksia opinnäytetyöllämme tuli olemaan, lähdimme kuitenkin siitä

olettamuksesta, että toiminnastamme on jotain hyötyä sekä lastensuojelun avohuollon asiakkaille että yksikön työntekijöille. Toiminnallisuus on parhaimmillaan luovaa ja innovatiivista menetelmien käyttöä, jonka avulla voidaan luoda aitoa vuorovaikutusta ja positiivista ilmapiiriä vertaisryhmissä. (Hakuni 2011.)

Toiminnallisia menetelmiä on paljon erilaisia, joten niistä on helppo löytää toimintaa erilaisille yksilöille ja ryhmille. Toiminnalliset menetelmät ovat apuvälineitä oppimiseen, jossa korostuu henkilön omatoimisuus ja aktiivisuus. Toiminnallisuutta voidaan hyödyntää erilaisten harjoitteiden ja menetelmien avulla. Toiminnallisiksi menetelmiksi voidaan lukea erilaisia ryhmätyöskentelytapoja, luovia menetelmiä, musiikkiin, liikkeeseen ja kuvataiteeseen liittyviä toimintoja sekä pelejä ja leikkejä. (Opinpaja Oy 2011.)

Luoviin menetelmiin voi kuulua puhumiseen ja kirjoittamiseen perustuvat työtavat, kuten esimerkiksi tarinat, luova kirjoittaminen, sadutus ja käsitekartat. Luovia menetelmiä voivat olla myös draamailmaisuus, askartelut ja muut kädentaidot. Myös musiikkia voidaan käyttää monipuolisina toiminnallisina menetelminä esimerkiksi levyraadin, taustamusiikin tai laulamisen avulla. Kuvataiteellisiin menetelmiin kuuluvat esimerkiksi askartelu, kollaasit ja maalaustaide. Visuaalisia menetelmiä ovat myös esimerkiksi videoiden ja valokuvien käyttö. Toiminnallisina menetelminä voidaan käyttää myös ruoanlaittoa ja leipomista, liikuntaa ja kaikenlaista muuta toimintaa, jossa yksilö pääsee tekemään asioita yksin tai yhdessä. (Pruuki 2008.)

5.2 Vertaistoiminta

Tanja Laatikaisen toimittamassa teoksessa Vertaistoiminta kannattaa (2010) on eri tutkijoiden määritelmiä vertaistoiminnasta. Ensimmäisen määritelmän mukaan vertaistoiminnassa tavoitteena on löytää uusia ratkaisuja haastavaan elämäntilanteeseen ryhmän muiden osallistujien avulla. Jaettujen kokemusten, yhdenvertaisuuden, yhteistyön ja keskinäisen tuen avulla osallistujat näyttävät esimerkkiä toinen toisilleen. Vertaistoiminnassa ei tarvita ammattilaista, koska toiminta perustuu vertaisuuteen. Toisen määritelmän mukaan vertaistoiminnassa on tärkeää molemminpuolinen ja tasa-arvoinen tuki. (Laimio - Karnell 2010: 13–15.)

Marianne Nylund kirjoittaa artikkelissaan, että vertaisryhmien tavoitteena on lasten ja nuorten mahdollisuus tavata muita samankaltaisessa elämäntilanteessa olevia lapsia,

joilla on jo entuudestaan kokemus siitä, mitä toiset tuntevat tarvitsematta selittää sitä sen enempää. (Nylund 2005: 200-201.) Hyväri (2005) puolestaan kirjoittaa vertaistuen perustuvan ihmisten arkiseen kohtaamiseen ilman identiteetti- ja roolimäärittelyä. Vertaisryhmällä voidaan tarkoittaa myös sellaista ryhmää, jossa toiminnan tavoite ei ole ensisijaisesti tuki ja auttaminen vaan yhteisöllisyyden ja uusien ihmissuhteiden luominen. Osallistujat voivat saada vertaisryhmätoiminnassa erilaisia yhteisöllisyyden kokemuksia kuin suku-, perhe- ja ystävyys-suhteissa, sillä vertaistoiminnassa yhteisöllisyys perustuu yhteisiin valintoihin ja tavoitteelliseen toimintaan. (Hyväri 2005: 214–215, 226.)

Vertaistoiminnan kautta saatavissa vertaissuhteissa lapset harjoittelevat toimimista yhdessä, jakamista sekä keskinäisen auttamisen taitoja. Lapsen aivot tarvitsevat näitä taitoja, jotta sosiaaliset taidot kehittyvät iän karttuessa mahdollisimman hyvin. (Mäkelä - Sajaniemi 2013: 38–39.) Koska lastensuojelun asiakasperheiden lapsilla on usein ongelmia juuri sosiaalisissa taidoissa, vertaistoiminta on tärkeää juuri tälle asiakasryhmälle. Aikuisen ohjaama vertaisryhmä voi olla hyvin merkittävä positiivisen palautteen ympäristö, sillä monet lastensuojelun asiakasnuoret elävät negatiivisen palautteen ja kaoottisen elämäntilanteen ympärillä (Heikkinen 2006: 14).

Ryhmiä merkitystä nuorille on Suomessa tutkittu jonkin verran. Savolainen (2007) kirjoittaa artikkelissaan Elina Pekkarisen pro gradu-tutkielmasta vuodelta 2004. Tutkielmassa perehdyttiin viiden murrosikäisen tytön kokemuksiin lastensuojelun avohuollon ryhmätoiminnasta. Tutkielman tuloksena on saatu yhteneväisiä kokemuksia vertaistuen merkityksestä ja siitä, että ryhmän kautta tytöt ovat saaneet mahdollisuuden kuulua johonkin. Myös positiivisen palautteen saaminen ja läsnä olevan aikuisen huomio koettiin tärkeäksi.

5.3 Lasten ja nuorten osallisuus

Lasten ja nuorten osallisuudesta ja vaikuttamisesta heille suunnattujen palveluiden toteuttamiseen on määrätty monissa lainsäädännöissä ja sopimuksissa, jotka määrittelevät sosiaalialan työtä. Käsitettä osallisuus on vaikeaa määritellä, sillä siihen vaikuttaa käsitys siitä, mihin ja missä ympäristössä ihmisen halutaan olevan osallinen. On kuitenkin joitakin yleisiä määritelmiä, joita esittelemme seuraavaksi.

Juha Hämäläinen (1999) on määritellyt osallisuuden käsitettä niin, että se koskee yksilön ja yhteiskunnan välistä suhdetta. Osallisuuden käsite viittaa Hämäläisen mukaan yksilön mahdollisuuteen kiinnittyä elämänkaaren eri vaiheissa elämisen laadun ja elämänhallinnan kannalta merkityksellisiin yhteiskunnan instituutioihin ja toimintajärjestelmiin. Hämäläinen korostaa osallisuuden olevan välttämätön osa elämänhallintaa. Tällaiseksi toimintajärjestelmäksi voidaan lukea myös lastensuojelun avohuolto, johon lapsi vapaaehtoisesti tai tahtomattaan on liittynyt.

Nivala (2010) puolestaan kirjoittaa lasten osallisuuden toteutuvan silloin kun he pääsevät osallistumaan tietynlaiseen toimintaan tietynlaisessa ilmapiirissä. Tällöin lasten osallisuus näkyy mahdollisuutena tulla kuulluksi ja vaikuttaa. Osallisuuden toteutuminen edellyttää kuitenkin aikuiselta lapsen kunnioittamista ja sekä mielipiteen huomioimista siinä määrin, että lapsi voi kokea tulleensa kuulluksi. Juuri tällaiseen toimintaan pyrimme myös opinnäytetyössämme, sillä halusimme huomioida lasten ja nuorten toiveet mahdollisimman hyvin. Toiveita kuullaksemme teimme kyselylomakkeen (ks. liite 2), jonka avulla lapset ja nuoret saivat esittää omia toiveitaan ja tarpeitaan ryhmätoiminnalle.

Lapsen osallisuudessa on kyse siitä, miten hän voi olla mukana määrittämässä, toteuttamassa ja arvioimassa hänen etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä. Orasen mukaan mahdollisuus olla osallisena ja mukana asioiden käsittelyssä itselle merkittävissä yhteisöissä on ratkaisevaa ihmisen identiteetin kehittymisen kannalta. Kyse on siis yhdestä kasvun ja kehityksen perusedellytyksestä. Osallistumisen kautta opitaan olemaan ja elämään yhdessä. (Oranen n.d.)

Osallisuus rakentuu erilaisista osista, joiden suhteet voivat vaihdella ja lapsen tai nuoren oma kokemus osallisuudesta voi muuttua niiden mukana (Timonen-Kallio 2010). Osallisuuden määrää voidaan arvioida muun muassa osallisuuden rakentumisen portailta. Lyhyesti kerrottuna portaiden alimmilla tasoilla yksilöllä on vain vähän tai ei lainkaan mahdollisuuksia vaikuttaa, joten osallisuutta on vähän. Mitä korkeammalle osallisuuden portaissa yksilö pääsee, sitä enemmän vaikutusvaltaa ja osallisuutta hänellä voidaan nähdä olevan. (Flöjt 2000, 1–3; Hart n.d.)

Kun pohditaan lasten ja nuorten osallistumismahdollisuuksia sosiaalipalveluissa, on vähimmäistasona toimiva palveluista tiedottaminen ja muutoksista ilmoittaminen. Mitä korkeammalle osallisuudessa mennään, sitä enemmän lapset ja nuoret otetaan

mukaan palveluiden suunnitteluun heidän mielipiteitään kuuntelemalla ja konkreettisesti päätöksentekoon osallistumalla. Korkeimmalla osallisuuden tasolla nuoret itse pääsevät toteuttamaan palveluita esimerkiksi vertaistoiminnan ja tukitoiminnan muodoissa. (Gellin – Gretschele - Matthies ym. 2012.)

6 Toteutus ja työmenetelmät

Pohtiessamme opinnäytetyömme aihetta lähdimme siitä, että haluamme työllämme olevan jotain konkreettista merkitystä. Otimme yhteyttä useisiin lastensuojelun parissa työskenteleviin henkilöihin tiedustellaksemme mahdollisia tarpeita opinnäytetyölle. Lopulta tapasimme Kalliolan settlementin lapsi- ja perhepalveluissa vaativien lastensuojelupalveluiden vastaavan ja keskustelimme hänen kanssaan mahdollisuuksista tehdä opinnäytetyömme Kalliolassa. Keskustelussa kävi ilmi, että erään Kalliolan yksikön lastensuojelun avopalvelut ovat käynnistyneet vasta reilu vuosi sitten ja heillä olisi tarvetta avopalveluiden ryhmätoiminnan kehittämiseksi. Päädyimme siihen, että pyrimme opinnäytetyössämme kehittämään yksikön avopalveluiden lastensuojelunuorten ryhmätoimintaa. Aiheemme nousi siis työelämän tarpeesta sekä omista mielenkiinnon kohteistamme, mikä oli meille alusta alkaen tärkeää.

Opinnäytetyömme koostui monesta eri vaiheesta. Opinnäytetyöprosessin alussa tapasimme Kalliolan lastensuojelun avo- ja tukipalveluiden johtavan perhetyön ohjaajan, jonka kanssa kartoitimme heidän tämänhetkistä avohuollon ryhmätoimintaa. Halusimme toteuttaa jotakin sellaista, jota työelämäkumppani voi hyödyntää myöhemmin.

6.1 Kyselylomake

Joulukuussa 2013 teimme kyselylomakkeen yksikön asiakaslapsille ja -nuorille kartoittaaksemme heidän toiveitaan ja tarpeitaan ryhmätoiminnasta. Lasten ja nuorten mielipiteiden kuunteleminen heille tarkoitettua toimintaa suunniteltaessa myös osallistaa heitä itseään vaikuttamaan. Kyselylomakkeessa oli kaksi kysymystä, joissa molemmissa oli valmiit vastausvaihtoehdot ja niistä piti valita kolme itselleen mieluisinta. Vaikka vastausvaihtoehdot olivatkin valmiiksi annettuja, oli vaihtoehtona myös "muu", johon lapsi tai nuori sai itse tai työntekijän avustuksella kirjoittaa toiveensa.

Valmiiden vastausvaihtoehtojen antaminen avointen kysymysten sijaan oli perusteltua tällaisessa kyselyssä, sillä tarkoituksena oli kartoittaa, millaiset aiheet ja toimintatavat nuoria kiinnostavat. Mikäli kysymykset olisivat olleet täysin avoimia, olisi vastauksista voinut olla haastavaa löytää suosituimpia aiheita. Ensimmäisessä kysymyksessä kartoitettiin sitä, millaisia aihealueita nuoret haluaisivat ryhmätoiminnassa käsitellä. Näitä aihealueita olivat esimerkiksi perhe, tunteet ja lastensuojelun asiakkuus. Toisessa kysymyksessä kysyttiin millaisista toimintamuodoista nuoret olisivat kiinnostuneita. Toimintamuotoja olivat esimerkiksi askartelu ja musiikki.

Kyselylomake jaettiin työntekijöiden kautta tammikuussa 2014 ja saimme vastaukset helmikuussa 2014. Meille palautui seitsemän täytettyä kyselylomaketta, joista saimme hieman tietoa siitä, millaisesta toiminnasta lapset ja nuoret ovat kiinnostuneita. Vastauksia tuli kuitenkin erittäin vähän ottaen huomioon sen, että asiakkuuksia yksikössä oli kyselylomakkeen jakohetkellä yli 20. Vastanneiden vähäisestä määrästä johtuen emme saaneet kokonaiskuvaa siitä, millaista toimintaa lapset ja nuoret haluaisivat, mutta joitain yhtäläisyyksiä havaitsimme vastauksissa.

Kyselylomakkeita hakiessamme kävimme keskustelun yksikön vastaavan perhetyönohjaajan kanssa ja totesimme, että ottaen huomioon ryhmätoiminnan keston ja tavoitteet, emme käsittele varsinaisia aihealueita ryhmätoiminnassa. Päätimme, että ryhmätoiminnan on tarkoitus olla enemmän elämyksellistä ja toiminnallista, joten keskityimme kyselylomakkeiden vastauksia tutkiessamme vain toimintamuotoihin. Suurin osa vastanneista toivoi musiikkia, pelejä ja askartelua. Nämä olivat myös sellaisia toimintamuotoja, joita olimme ajatelleet jo etukäteen mieleiseksi toteuttaa ja nämä toimintamuodot sopivat myös toimintamme budjetille, jota Kalliolan avopalvelut lupasivat rahoittaa.

Huomasimme vasta kyselylomakkeiden palaututtua, että meidän olisi kannattanut kysyä lomakkeissa myös vastaajien ikää ja sukupuolta. Tällöin olisimme voineet ottaa eri-ikäisten toiveet paremmin huomioon ryhmätoimintaa suunniteltaessa. Järjestämme kaksi eri ryhmää, jotka koostuvat eri ikäluokista, joten meidän olisi ollut hyvä tietää tarkemmin vastaajan ikä. Kyselylomakkeiden tarkoituksena oli kuitenkin lähinnä saada apua toiminnan suunnitteluun, joten kyselylomakkeiden puutteet eivät vaikuttaneet ryhmätoimintamme ideointiin.

6.2 Työn suunnittelu

Ryhmätoiminnan suunnitteluvaiheessa kävimme keskusteluja yhdessä sekä yksikön vastaavan perhetyönohjaajan kanssa, jotta toiminnastamme tulisi sopivaa ja mieluista itsellemme sekä vastaisi yksikön tarpeisiin mahdollisimman hyvin.

Ryhmätoimintamme koostuu kahdesta eri ryhmästä: 8-12-vuotiaiden lasten (vuosina 2002-2005 syntyneiden) ja 12-17-vuotiaiden nuorten (vuosina 1996-2001 syntyneiden) ryhmistä. Totesimme ryhmätoimintaa suunniteltaessa, että osallistujat on hyvä jakaa kahteen ryhmään, sillä 8-vuotiaat lapset ja lähes aikuiset 17-vuotiaat haluavat ja tarvitsevat erilaista toimintaa ja huomiota. Alustavan jaon mukaan lasten ryhmässä olisi seitsemän henkilöä ja nuorten ryhmässä 13 henkilöä. Jakoon päädyttiin vastaavan perhetyönohjaajan kanssa siksi, että oletettavaa on, että toiminnan vapaaehtoisuuden vuoksi nuorten ryhmään osallistuu prosentuaalisesti vähemmän nuoria.

Päätimme myös, että pidämme molemmille ryhmille kolme tapaamiskertaa: ensin kolme lasten ryhmälle ja sen jälkeen kolme nuorten ryhmälle. Totesimme, että saman ryhmän tapaamisten on hyvä olla lyhyen aikavälin sisällä, jotta ryhmätoimintamme olisi mahdollisimman intensiivistä. Tapaamiset järjestettiin kahden viikon välein maaliskuuhuhtikuun aikana. Yhden tapaamiskerran pituus oli 2 tuntia, lasten ryhmä kokoontui kello 16-18 ja nuorten ryhmä kello 17-19. Toiminnassamme oli kyse kokeilusta, joka mahdollisesti vakiinnutettaisiin osaksi Kalliolan avopalveluiden toimintaa. Tämän vuoksi toimintamme oli hyvin prosessinomaista ja kyseessä oli eräänlainen pilottiryhmä.

Päädyimme keskustelujen ja lähdemateriaalien avulla siihen, että ryhmätoiminnan tavoitteet, ajankohdan ja keston huomioon ottaen ryhmätoiminnan tulee olla avointa ja vapaaehtoista. Kalliolan lastensuojelun avopalveluissa asiakkuuden alussa sovitaan tapaamiskertojen määrästä ja tavoitteista. Tapaamiset perhetyön ohjaajan kanssa perustuvat siis sopimukseen ja meidän järjestämämme ryhmätoiminta ei ole osa tätä sopimusta. Rajallisten resurssien vuoksi nuori menettää yhden tapaamisen oman ohjaajansa kanssa, mikäli hän päättää osallistua ryhmätoimintaamme. Tämän takia toiminnan tulee siis olla vapaaehtoista ja nuori saa itse valita, haluaako hän mieluummin osallistua uudenlaiseen toimintaan muiden nuorten kanssa vai tavata omaa perhetyönohjaajaansa. Keskusteluissamme vastaavan perhetyönohjaajan kanssa kävi ilmi, että ryhmätoiminta on tervetullut uudistus, joka ei ainakaan työntekijöiden mielestä vaikuta negatiivisesti asiakkuusprosessiin. Työntekijöiden

mielestä ryhmätoiminta toisi nuorille vertaisuuden kokemuksia, joita he eivät avopalveluista tällä hetkellä saa.

Koska Kalliolan avopalveluiden asiakkuuksien kestot vaihtelevat ja voivat olla melko lyhyitä, totesimme että suljetun ryhmätoiminnan pitäminen olisi liian haastavaa. Avoin ryhmä toimii siis paremmin, jotta jokaisella nuorella, joka avopalveluiden asiakkaana on toiminnan aikana, olisi halutessaan mahdollisuus osallistua toimintaan. Avoin ryhmä toimisi myös tulevaisuudessa, mikäli yksikkö vakiinnuttaisi ryhmätoiminnan osaksi omaa toimintaansa. Keskusteluissa vastaavan perhetyönohjaajan kanssa kävimme läpi sitä, millaista toiminta tulevaisuudessa voisi olla. Hän oli sitä mieltä, että toiminta voisi olla jaettu siten, että puoli vuotta toimintaa järjestettäisiin lapsille ja puoli vuotta nuorille. Tällöin yksi ryhmä olisi toiminnassa pitkään ja asiakkuuksia alkaisi ja loppuisi ryhmätoiminnan aikana, jonka takia ryhmän tulisi olla avoin.

Ryhmätoiminnan järjestämisessä tuli ottaa huomioon myös rahalliset kustannukset, jotka yksikkö lupautui kustantamaan. Kalliolan toiminnassa on tärkeää mallintaa nuorille hyviä tapoja viettää aikaa vähäisin kustannuksin, joten pyrimme ottamaan tämän seikan huomioon myös oman ryhmätoimintamme suunnittelussa. Teimme ennen ryhmätoiminnan alkua budjetin, jonka vastaava perhetyönohjaaja hyväksyi. Koska Kalliolan toiminta on voittoa tavoittelematonta, toimintakuluihin ei voida laittaa suurta määrää rahaa. Kustannuksiin voidaan ajatella kuuluvan myös työntekijöiden palkat, sillä he joutuivat kuljettamaan lapsia ja olemaan toiminnan aikana paikalla.

Toimintaa suunniteltaessa meidän tuli ottaa selville myös mahdollisten tutkimuslupien tarpeellisuus. Kalliolan opinnäytetyöohjeessa sanotaan, että varsinaista tutkimuslupaa ei tarvita, mikäli opinnäytetyöhön ei kerätä yksilökohtaisia tietoja nuorista tai heidän perheistään (Opinnäytetyön tekeminen Kalliolassa n.d.). Omassa ryhmätoiminnassamme emme keränneet mitään tietoja nuorista, tiesimme vain heidän ikänsä ja etunimensä, joten tutkimuslupaa ei tarvittu. Kalliolan työntekijät pyysivät lasten vanhemmilta luvan toimintaan osallistumiselle.

6.3 Ensimmäinen toimintakerta

Ensimmäinen lasten toimintaryhmä järjestettiin maanantaina 3.3.2014 kello 16-18. Ryhmään osallistui kuusi lasta: kaksi tyttöä ja neljä poikaa. Lapset eivät muuten

tunteneet toisiaan entuudestaan, mutta yksi tyttö ja yksi poika olivat sisaruksia ja tytöt tunsivat toisensa vanhasta koulusta. Lapset olivat iältään 8-12-vuotiaita.

Ensimmäisen toimintakerran teemana oli lautapelin askartelu ja pelaaminen. Valitsimme tämän teeman, koska askartelu on luovuuden ja itseilmaisun väline ja sen avulla lapsi voi kehittää kädentaitojaan. Askartelun ohessa kehittyy myös oman toiminnan suunnittelu, tavoitteellinen toiminta sekä ongelmanratkaisukyky. Edellä mainittujen toimintojen kehittyminen mahdollistuu myös lautapelin askartelussa kun lapset pohtivat yhdessä, millaisen pelin haluavat rakentaa ja millä tavoin se kannattaa toteuttaa. Askarrella myös sosiaalinen vuorovaikutus mahdollistuu yhteisen tekemisen kautta. Peleissä ja kilpailuissa on tärkeää säilyttää leikkimielisyys ja huumori, jotta ilmapiiristä ei tule liian kilpailuhenkinen tai negatiivinen. (Pruuki 2008: 143-144.)

Aloitimme tutustumisleikillä, sillä ryhmä kokoontui ensimmäistä kertaa ja suurin osa ei tuntenut toisiaan. Leikkejä on hyvä käyttää ryhmän tutustumisvaiheessa ja spontaanin vuorovaikutuksen luomisessa, sillä se vapauttaa energiaa ja purkaa jännitystä leikkijöiden välillä (Pruuki 2008: 143-144). Tutustumisleikillä opettelimme toistemme nimiä ja pyrimme vapauttamaan tunnelmaa leikin avulla, koska lapset olivat melko jännittyneitä. Leikin jälkeen oli mahdollisuus pieneen välipalaan ennen varsinaisen toiminnan aloittamista. Toimintaryhmän aikana askartelimme lasten kanssa lautapelin, jossa tietyissä ruuduissa sai palkinnoksi karkkia. Lapset saivat itse suunnitella, millaisen pelilaudan halusivat askarrella ja millaiset säännöt peliin tulevat. Lapset askartelivat myös nopan ohjeiden mukaan sekä itselleen pelinappulat. Halusimme, että lapset saavat vaikuttaa toimintaan mahdollisimman paljon.

Yksi ryhmätoiminnan tavoitteista oli järjestää vertaistoimintaa ja luoda vertaisuuden kokemuksia lapsille. Tämä onnistui jo ensimmäisellä kerralla, sillä lapset kyselivät esimerkiksi toisiltaan siitä, käykö heillä kaikilla perhetyöntekijä. Lapset olivat myös kiinnostuneita esimerkiksi toistensa harrastuksista ja iästä. Toiminnassa tärkeää oli myös tuottaa iloa ja uusia kokemuksia lapsille. Lapset tuntuivat viihtyvän ryhmätoiminnassa ja keräsimme myös toiminnan lopussa heiltä palautteen, jonka mukaan lapsilla oli mukavaa.

Ryhmätoiminta onnistui hyvin ottaen huomioon sen, että kyseessä oli ensimmäinen toimintakerta ja emme tienneet ennalta, millaisia lapsia ja kuinka monta oli toimintaan

tulossa. Olimme suunnitelleet toimintamme jo etukäteen siten, että toiminta onnistuu millä lapsimäärällä tahansa, kun oletuksena oli, että lapsia voi tulla 2-8.

6.4 Toinen toimintakerta

Toinen toimintakerta järjestettiin maanantaina 17.3.2014 kello 16-18. Toimintakertaan osallistui viisi lasta: kolme poikaa ja kaksi tyttöä. Näistä neljä olivat samoja lapsia kuin ensimmäisellä toimintakerralla, yksi pojista oli uusi.

Tällä kerralla emme pitäneet erillisiä tutustumisleikkejä, kerroimme omat nimemme uudelle pojalle ja lapset esittelivät itsensä. Toisen toimintakerran teemana oli leipominen. Olimme päättäneet leipoa muffineja sekä koristella niitä. Valitsimme leipomisen toimintakerran aiheeksi, sillä lapset eivät välttämättä pääse kokeilemaan sitä kotona. Leipominen vaatii tarkkuutta ja keskittymistä, joten ajattelimme leivonnan olevan hyvä keino kehittää näitä piirteitä lapsissa. Monella lapsista on keskittymisvaikeuksia, joten toimintakerta haastoi heitä uudella tavalla. Leivonta ja muffinien koristelu ovat myös keinoja kehittää luovuutta.

Halusimme toteuttaa leipomisen parityöskentelynä. Parityöskentely edellyttää aktiivisuutta ja kehittää sosiaalisia taitoja. Parityöskentelyssä on tärkeää kuunnella toista ja vuorotella, jotta molemmilla on mahdollisuus osallistua tasavertaisesti. (Pruuki 2008.) Näissä taidoissa monilla ryhmän lapsista on kehitettävää. Lapset saivat itse valita parit: tytöistä muodostui yksi pari ja pojista toinen. Koska lapsia oli pariton määrä, valmisti yksi pojista muffinit itsenäisesti omasta toiveestaan. Koimme tämän hyväksi, sillä ensimmäisellä toimintakerralla poika jäi muiden poikien varjoon. Nyt hänellä oli mahdollisuus saada enemmän huomiota itseensä, joka oli varmasti tarpeellista.

Olimme etukäteen tulostaneet lapsille muffiniohjeet, joiden mukaisesti aloimme tekemään taikinoita. Lapset saivat itse valita kahden erimakuisen taikinan ja kolmen erilaisen kuorrutteen väliltä. Valinnanvapauden avulla halusimme osallistaa lapsia. Lapset olivat innoissaan ja heidän oli välillä vaikea keskittyä ohjeiden seuraamiseen, joten jouduimme muistuttamaan jokaisessa työvaiheessa monta kertaa mitä seuraavaksi tulisi tehdä. Ohjeistuksen avulla jokainen onnistui taikinanteossa ja lapset myös ymmärsivät vuorottelun merkityksen hyvin. Muffinien paistuesssa pelattiin korttipeliä, jotta lapset eivät villiintyisi liikaa. Pelistä huolimatta lapset olivat melko kärsimättömiä odottamaan muffinien valmistumista.

Muffinien koristeluvaiheessa lapset saivat itse valita koristelutyylinsä. Lapsista näkyi into tekemiseen ja he nauttivat siitä, että saivat itse valita millaisia muffineja tekevät. Lapset olivat myös selvästi erittäin tyytyväisiä omiin muffineihinsa ja pakkasivat ne ylpeänä rasioihin, jotka saivat viedä kotiin.

Emme ehtineet kerätä tällä kertaa palautetta lapsilta, mutta heistä näki että toiminta oli mieluista. Toimintakerta sujui hyvin ja olimme tyytyväisiä sekä omaan ohjaajuuteemme että lasten toimintaan.

6.5 Kolmas toimintakerta

Lasten ryhmän viimeisellä toimintakerralla 31.3.2014 paikalla oli neljä lasta: kaksi poikaa ja kaksi tyttöä. Kaikki lapset olivat osallistuneet toimintaan ainakin kerran aiemmin. Olimme etukäteen suunnitelleet pitävämme viimeisen kerran hieman lyhyempänä, jotta lapset jaksaisivat paremmin keskittyä toimintaan. Myös perhetyön ohjaajat olivat toivoneet ryhmän olevan lyhyempi. Ryhmä järjestettiin kello 16-17.30.

Viimeisen toimintakerran aiheena oli askartelu. Olimme valinneet erilaisia eläin- ja Angry Birds-hahmoja, joista lapset saivat valita mieleisensä askarreltavaksi. Valitsimme askartelun viimeisen kerran toiminnaksi samoista syistä kuin ensimmäiselle tapaamiskerralle (ks. sivu 21). Lisäksi meillä oli erilaisia pelejä, joita oli mahdollisuus pelata. Otimme toimintaamme mukaan pelejä sen vuoksi, että ensimmäisellä kerralla olimme havainneet, etteivät kaikki innostuneet askartelusta.

Toimintakerran aluksi osa lapsista söi välipalaa. Välipalan jälkeen lapset alkoivat yhtä lukuun ottamatta askartelemaan innokkaasti. Heillä oli myös omia ideoita erilaisten hahmojen askarteluun, joita annoimme heidän toteuttaa. Osa lapsista ei jaksanut keskittyä askarteluun kovin kauaa vaan halusivat pelata pelejä. Etenkin yhden lapsen oli vaikeaa keskittyä toimintakerran ohjelmaan, vaan hän haki huomiota riehumalla ja hännämällä muita lapsia. Yritimme monta kertaa jututtaa lasta ja saada häntä käyttäytymään reilusti muita kohtaan, mutta jouduimme lopulta hakemaan perhetyön ohjaajat paikalle rauhoittamaan tilannetta. Tilanne saatiinkin rauhoitettua, joten onnistuimme pitämään ryhmän loppuun saakka. Lopuksi kyselimme lapsilta mielipiteitä ryhmästä ja toimintakerroista. Jokainen lapsi oli pitänyt ryhmästä ja heitä harmitti, ettei tapaamisia ollut kuin kolme.

Koimme viimeisen toimintakerran haastavimpana, sillä emme odottaneet lapsilta kapinointia, koska toiminta ja ryhmään osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen. Keskustelimme ryhmän jälkeen kahden perhetyön ohjaajan kanssa ryhmästä ja lapsista, mikä selvensi meille etenkin häiriköineen lapsen käytöstä. Pohdimme, kuinka paljon helpompaa lasten kohtaaminen olisi, jos heidän taustansa tietäisi etukäteen.

6.6 Toteutumattomat ryhmät

Tarkoituksenamme oli järjestää kolme ryhmäkertaa 13-17-vuotiaille nuorille. Ryhmien piti kokoontua 14.4., 28.4. sekä 12.5. klo. 17-19. Odotettavissa oli, että kohderyhmää voi olla vaikeaa saada mukaan toimintaan, mutta oletimme kuitenkin osallistujia olevan edes muutamia. Valitettavasti jokainen ryhmäkerta kuitenkin peruuntui lyhyellä varoitusajalla.

Olimme suunnitelleet ensimmäiselle ryhmäkerralle Minä -kollaasin tekoa. Minä -kollaasin tarkoituksena on pohtia omaa itseään sekä omia vahvuuksia ja voimavaroja. Kollaasin avulla voi huomata oman ainutlaatuisuutensa vertailemalla omaa kollaasiaan muiden omiin. Tarkoituksenamme oli leikata itseä miellyttäviä kuvia ja tekstejä vanhoista lehdistä ja koota ne askartelukartongille kollaasiksi.

Toiselle kerralle suunnittelimme joko leipomista tai ruuanlaittoa nuorten toiveiden mukaan. Ajatuksena oli, että ensimmäisellä ryhmäkerralla olisimme suunnitelleet yhdessä toisen ja kolmannen ryhmäkerran sisällön. Koska ensimmäinen ryhmäkerta peruuntui, valitsimme itse toisen ryhmäkerran toiminnaksi keksien leipomisen. Valitsimme leipomisen toiminnaksi samoista syistä (ks. sivu 22) kuin lasten ryhmään, jossa toiminta oli onnistunut.

Kolmannen kerran toiminnan olimme jättäneet avoimeksi, sillä halusimme huomioida nuorten omat toiveet. Kahden ensimmäisen ryhmäkerran peruunnuttua päätimme viimeisellä kerralla toteuttaa ensimmäiselle kerralle tarkoitetun Minä -kollaasin, sillä materiaalit kollaasin tekoon oli jo hankittu. Myös yksikön työntekijät pitivät kollaasia hyvänä ideana.

Yksikön työntekijöiden tehtävänä oli jakaa nuorille mainokset ryhmästä sekä innostaa heitä mukaan toimintaan. Tarvittaessa työntekijät olisivat auttaneet nuoria

kyydityksissä. Jokaiselle ryhmäkerralle oli ilmoittautunut muutama nuori, mutta kaikki peruuttivat tulonsa muutamia tunteja ennen ryhmää. Syiksi peruutuksille oli muun muassa muut menot, sairastapaukset sekä se, että toimintaan ei halunnut osallistua yksin. Yritimme kuitenkin toteuttaa jokaisen ryhmäkerran ja olimme valmiita pitämään ryhmän yhdellekin halukkaalle osallistujalle. Seuraavassa luvussa pohdimme tarkemmin syitä siihen, minkä takia nuorten ryhmä ei toteutunut ja millä keinoin nuoret saataisiin innostumaan ryhmätoiminnasta.

7 Arviointi

Ryhmätoimintamme tavoitteena oli kehittää ryhmätoimintaa Kalliolan lastensuojelun avopalveluihin ja selvittää, miten toiminta onnistuu Kalliolan toiminnan yhtenä osana. Selvitimme myös, millaisesta toiminnasta lapset ja nuoret ovat kiinnostuneita ja mitä mieltä he olivat ryhmätoiminnassa. Ryhmätoiminnan onnistumisesta saamamme tulokset pohjautuvat kyselylomakkeisiin, jotka jaettiin jokaiselle toimintaan kutsutulle lapselle ja nuorelle ryhmätoiminnan loputtua. Tulokset perustuvat myös Kalliolan perhetyöntekijän haastatteluun (Perhetyöntekijän haastattelu 2014) sekä omiin havaintoihimme ryhmätoiminnan aikana.

Ryhmätoiminnan jälkeen jaetun kyselylomakkeen tarkoituksena oli selvittää mukana olleiden lasten ajatuksia ryhmätoiminnasta sekä nuorten ajatuksia siitä, minkä takia he eivät osallistuneet ryhmätoimintaan. Sama kyselylomake oli suunniteltu molemmille ryhmille siten, että osallistuneet ja osallistumattomat lapset ja nuoret vastasivat eri kysymyksiin. Laadimme kyselylomakkeen, sillä yksikön johtajan kanssa käydyissä keskusteluissa totesimme, että kyselylomakkeen avulla saataisiin helposti kerättyä mielipiteitä ryhmätoiminnasta. Kyselyyn vastanneita oli harmittavan vähän; lasten ryhmästä saimme vastauksen kahdelta ja nuorten ryhmästä kolmelta henkilöltä.

Haastattelimme yhtä yksikön perhetyöntekijöistä, joka oli ollut mukana toiminnassa muun muassa lasten kuljetusten kautta. Haastattelu toteutettiin ryhmätoiminnan jälkeen ja haastattelussa painopisteenä oli se, miten perhetyöntekijä oli kokenut ryhmätoiminnan osana Kalliolan toimintaa. Haastattelussa keskustelimme myös siitä, mikä ryhmässä oli onnistunutta ja minkä vuoksi nuorten ryhmä ei toteutunut lainkaan. Saimme haastattelun myötä paljon tärkeää ja hyödyllistä ammattitietoa, joita olimme itsekin pohtineet.

7.1 Lasten ryhmä

8-12-vuotiaiden ryhmäkerrat olivat onnistuneita ja siksi myös niistä saatu palaute oli meille erittäin tärkeää. Kyselylomakkeissa lapset kertoivat osallistumisensa syiksi muun muassa sen, että heitä pyydettiin mukaan tai että he innostuivat uudelta toiminnasta. Myös kaverin mukanaololla oli vaikutusta halukkuuteen osallistua. Lasten ryhmän vastauksissa jokainen toimintakerta oli yleisesti ottaen mieluista, mutta askartelu oli toiselle vastanneelle mieluisin toimintamuoto. Molemmat vastanneet olisivat vastausten perusteella myös valmiita osallistumaan toimintaan jatkossa. Kysyttäessä kehitysehdotuksia lapset toivoivat ryhmätoimintaa olevan lisää ja sen kestävästi pidempään. Myös ulkoilua toivottiin tulevaisuuden ryhmätoiminnalta.

Omien havaintojemme ja perhetyöntekijän haastattelun perusteella voimme pitää tärkeänä tuloksena sitä, että avoin ryhmä toimi tämän ikäryhmän kanssa erittäin hyvin. Kyseiselle ikäryhmälle suunnatussa toiminnassa on tärkeää, että toiminta ei ole liian vakavaa, sillä lapsilta ei voi odottaa suurta sitoutumista ryhmään. Myös vaitiolovelvollisuuden vuoksi vakavien tai henkilökohtaisten asioiden läpikäynti voisi tämän ikäisten ryhmässä olla haastavaa. Huomasimme toimintakertojen aikana, että lapset ottivat itse puheeksi esimerkiksi perhetyöntekijöiden käynnit heidän perheissään, vaikka toiminta oli vapaamuotoista ja toiminnassa ei käsitelty tiettyjä aiheita,

Perhetyöntekijän mukaan tärkeintä lasten ryhmätoiminnassa on se, että he oppivat toimimaan ryhmässä ja saavat aikuisen mallin ryhmänohjaajasta. Tärkeää on myös se, että lapset huomaavat myös muiden lasten olevan samanlaisessa elämäntilanteessa ja saavat tätä kautta mahdollisia vertaisuuden kokemuksia. Ryhmätoiminnassa lapset pääsevät myös hyödyntämään omia vahvuuksiaan ja jopa oppimaan uusia puolia itsestään.

Haastattelussa ilmeni se, että usealle lastensuojeluasiakkaalle ryhmässä toimiminen ja sääntöjen noudattaminen voi olla haastavaa. Tällaisesta pois oppimiseen ryhmätoiminta vastaa erittäin hyvin. Kaiken kaikkiaan koimme, että lasten ryhmätoiminta onnistui erittäin hyvin ja lapset pääsivät osallistumaan toiminnan suunnitteluun sekä vaikuttamaan toimintaan ryhmäkerroilla ja kokea siten osallisuutta. Muiden samanikäisten ja melko samanlaisessa elämäntilanteessa olevien lasten tapaaminen ja heidän kanssaan keskusteleminen ja toimiminen toivat lapsille myös

vertaisuuden kokemuksia huolimatta siitä, että keskustelu olikin vapaamuotoista. Kehitysehdotuksena toiminnalle pohdimme sitä, että ryhmäkerrat tulisi jatkossa suunnitella vielä tarkemmin, jotta toimintaan ei tulisi katkoja. Toiminnan katketessa lapset yleensä villiintyivät ja rupesivat tekemään omia juttujaan.

7.2 Nuorten ryhmä

13-17-vuotiaiden ryhmäkerroista yksikään ei onnistunut. Vaikka tämä olikin harmillista, saimme paljon hyödyllistä tietoa siitä, minkä takia ryhmäkerrat eivät onnistuneet ja mitä haasteita tämän ikäisten ryhmätoiminnan järjestämisessä on. Haastattelussa pohdimme sitä, että suurin syy ryhmäkertojen epäonnistumiselle oli se, että ensimmäinen ryhmäkerta ei toteutunut ja kynnys osallistumiseen kasvoi myöhemmin. Ikäryhmän nuorille osallistuminen ryhmätoimintaan voi jo itsessään olla jopa pelottava kokemus, mutta varsinkin ryhmään kesken tuleminen voi pelottaa. Nuoret eivät voineet tietää, onko ryhmässä ollut muita nuoria jo aiemmin ja onko mahdollinen ryhmäytyminen jo tapahtunut.

Keskustelimme perhetyöntekijän kanssa myös siitä, että ryhmä-sana voi aiheuttaa nuorilla ennakkoluuloja ja sekin voi osaltaan vaikuttaa osallistumisintoon. Myös omien työntekijöiden läsnäolonpuute vaikutti varmasti osallistumisinnostomuuteen. Sekä lasten että nuorten ryhmissä osallistujat haettiin ryhmätoimintaan, sillä kuljetukset kuuluvat muutenkin Kalliolan toimintaan. Nuorten ryhmässä osallistujia yritettiin kuitenkin ensin saada tulemaan ryhmään itsenäisesti ja tämäkin on osaltaan voinut vaikuttaa siihen, että nuoret eivät ole innostuneet toiminnasta. Nuorten ryhmään oli ensin monta ilmoittautunutta, mutta Kalliolan työntekijät olivat varmistelleet nuorten tuloa ryhmään moneen kertaan ja tämä ”pakoreitin” antaminen saattoi vaikuttaa ensimmäisen ryhmän peruuntumiseen.

Nuorilta kysyttiin lomakkeissa sitä, minkä takia he eivät osallistuneet ryhmään ja mitä ryhmätoiminnassa pitäisi olla toisin, jotta he osallistuisivat. Nuoret kertoivat omien harrastusten ja muiden menojen olleen päällekkäin ja tämän takia ryhmätoimintaan osallistuminen ei onnistunut. Yhdessä vastauksessa mainittiin myös siitä, että nuori ei tahtonut osallistua ryhmään ilman ystäväänsä, joten kavereiden mukanaolo olisi luultavasti helpottanut toimintaan osallistumista. Vastausten mukaan ryhmätoimintaan osallistumiseen olisi vaikuttanut myönteisesti varmuus muista osallistujista.

Nuorilta kysyttiin myös, voisivatko he osallistua jatkossa vastaavanlaiseen ryhmätoimintaan. Kaikki vastanneet olivat sitä mieltä, että voisivat osallistua joskus tulevaisuudessa toimintaan. Kaksi nuorista oli sitä mieltä, että toiminta vaikutti kivalta ja yhden mielestä se olisi hyvä tapa tutustua uusiin ihmisiin, joilla on samankaltaisia elämäkokemuksia kuin hänellä itsellään. Tulokset viittaavatkin siihen, että myös nuorten ryhmätoiminnalle olisi tarvetta ja nuorilta löytyisi halukkuutta osallistua. Perhetyöntekijän mielestä nuorten ryhmän pitäisi ehdottomasti olla suljettu ryhmä, jotta kynnys osallistua olisi matalampi ja ryhmässä voitaisiin keskustella vakavimmistakin asioista luottamuksellisesti. Suljetussa ryhmässä tutustuisi syvemmin uusiin ihmisiin, sillä osallistujat eivät vaihtuisi koko ajan, kuten avoimessa ryhmässä voi tapahtua. Tällainen pysyvyys olisi tämän ikäryhmän osallistujille tärkeää, sillä uusien ihmisten tapaaminen voi jännittää.

7.3 Tulevaisuus ja kehitysideal

Vaikka ryhmätoiminta onnistui lasten ryhmässä hyvin ja saimme tärkeää tietoa epäonnistuneen nuorten ryhmän taustoista, on tärkeää pohtia niitä seikkoja, mitkä takaisivat ryhmätoiminnalle paremman tulevaisuuden. Keskusteluissa perhetyöntekijän kanssa kävi ilmi, että toiminnan vakiinnuttua ryhmissä voisi olla 7-10 henkilöä. Tämä olisi enemmän kuin meidän ryhmäkokeilussamme. Jos ryhmä jatkuu, Kalliolan omat työntekijät ohjaavat sitä. Tällöin myös suurempi ryhmäkoko olisi mahdollinen, koska ohjaajat tuntisivat osallistujat ja heidän taustansa paremmin. Myös ryhmän ”sisäänajo” on tärkeää ja varsinkin ensimmäiseen ryhmäkertaan mekin olisimme voineet panostaa huomattavasti enemmän. Mitä sujuvammin ensimmäinen ryhmäkerta sujuu, sitä varmemmin osallistujia on myös jatkossa.

Mikäli ryhmätoiminta jatkuisi Kalliolassa, toiminta järjestettäisiin todennäköisesti suljettuina ryhminä, joita voisi alkaa kaksi ryhmää eri aikoina. Tällöin toiminta olisi sitovampaa ja jatkuvampaa ja todennäköisesti myös helpommin järjestettävissä. Tapaamiskertojen määrä voisi olla 5-7 tapaamista, jotta ryhmän toiminta olisi toimivampaa ja lapset ja nuoret saisivat enemmän vertaisuuden kokemuksia.

Opinnäytetyöprosessimme aikana ja ryhmäkertojen päätyttyä Kalliolan yksikössä tapahtui merkittäviä muutoksia, jotka vaikuttivat paitsi työhömmme myös mahdolliseen ryhmätoiminnan tulevaisuuteen. Näiden muutosten ja henkilökunnan vaihtumisen takia on epävarmaa, tuleeko ryhmätoiminta jatkumaan lähiaikoina Kalliolassa.

Perhetyöntekijä oli kuitenkin sitä mieltä, että ilman näitä muutoksia toiminta olisi ehdottomasti jatkunut, sillä toiminta koettiin positiivisena lisänä Kalliolan avopalveluiden toimintamuotoihin.

8 Pohdinta

Opinnäytetyömme yhteistyökumppanina Kalliola oli mielenkiintoinen ja heiltä löytyi paljon hyviä ideoita toiminnan järjestämiseen. Yhteistyö alkoi erittäin hyvin ja molemmat osapuolet olivat toiminnasta innoissaan. Yksikössä todella toivottiin uudenlaista toimintaa, joka tarjoaisi lapsille sellaisia kokemuksia, joita avopalvelut eivät tällä hetkellä pysty tarjoamaan. Jossain vaiheessa yhteistyökumppanimme työryhmässä alkoi tapahtua muutoksia, jotka vaikuttivat myös meidän työhömmme. Yhteistyöstä tuli katkonaisempaa ja asioiden selvittelyyn meni enemmän aikaa, sillä emme saaneet viesteihimme vastauksia. Saimme vaikutelman, että etenkin nuorten ryhmän kohdalla mainostaminen jäi yhteistyökumppanimme puolelta vähäiseksi, mikä saattoi vaikuttaa ryhmien toteutumattomuuteen. Myös palautteiden kerääminen vaikutti jääneen vastausten määrän perusteella vähäiseksi. Koska meillä ei ollut Kalliolan asiakkaiden yhteystietoja, emme itse voineet ryhmää mainostaa. Hankaluudet vaikuttivat myös omaan innostukseemme etenkin sen jälkeen, kun ensimmäinen nuorten ryhmä ei toteutunut. Pohdimme jälkikäteen mitä olisimme voineet tehdä paremmin, mutta omasta mielestämme sekä Kalliolan työntekijän mielestä teimme olosuhteisiin nähden parhaamme.

Tavoitteemme opinnäytetyölle oli selvittää ryhmätoiminnan soveltuvuutta yksikön toimintaan sekä lasten ja nuorten kokemuksia toiminnan mielekkyydestä. Halusimme tuottaa lapsille ja nuorille myös vertaisuuden ja osallisuuden kokemuksia. Meillä oli kolme onnistunutta ryhmäkertaa, joiden toteuttamiseen lapset pääsivät kyselylomakkeiden ja vaihtoehtojen kautta vaikuttamaan. Näillä ryhmäkerroilla pääsimme havainnoimaan lapsia ja heidän välistä vuorovaikutustaan. Pääsimme myös keskustelemaan lasten kanssa ja saimme heiltä suoraa palautetta. Vaikka nuorten ryhmäkerrat eivät onnistuneetkaan, saimme kuitenkin tärkeää tietoa siitä, millainen ryhmätoiminta yksikössä onnistuu ja mitä pitää vielä kehittää. Palautteiden avulla saimme vastauksia myös niiltä, jotka eivät ryhmään osallistuneet. Kalliolan työryhmä sai tulostemme perusteella selkeän kuvan siitä, miten toimintaa voisi yksikössä jatkaa. Tavoitteemme siis toteutui. Valitettavien muutosten myötä toiminnan jatkuvuus ja

tulostemme hyödyllisyys jatkoon kannalta on vaakalaudalla. Kuten aiemmassa luvussa totesimme, perhetyöntekijä oli vakaasti sitä mieltä, että ilman näitä muutoksia ryhmätoiminta olisi varmasti yksikössä jatkunut. Vastaavaa toimintaa olisi tulostemme perusteella kuitenkin mahdollista toteuttaa jossain muussa avopalveluja tuottavassa yksikössä, jossa lapset ja nuoret eivät tällä hetkellä saa toiminnasta vertaisuuden kokemuksia.

Opinnäytetyötä tehdessämme huomasimme, että resurssien vuoksi ryhmätoiminnan kautta toivottiin löytyvän keino, jolla voitaisiin tulevaisuudessa vähentää yksilötapaamisten määrää. Täten säästettäisiin myös rahaa. Tällä hetkellä asiakkailla on tietty määrä tapaamisia viikossa, mutta ryhmätoimintaan osallistumalla voitaisiin korvata jokin näistä tapaamisista. Omassa ryhmäkokeilussamme, joka oli lapsille ja nuorille vapaaehtoista, ongelmalliseksi muodostuikin, että emme tieneet kuinka moni toimintaan milloinkin osallistuu. Näin ollen Kalliolan työntekijät eivät myöskään tieneet, kelle yksilötapaamisia tulee järjestää ja ketkä lapsista ja nuorista korvaavat yksilötapaamiset ryhmään osallistumalla. Säästöjä tavoiteltaessa avoin ryhmätoiminta ei onnistu, sillä ryhmätoimintaan osallistujista ei ole ennalta varmuutta. Vain vaadittaessa ryhmään sitoutumista voidaan tietää, ketkä siihen todellisuudessa osallistuvat.

Opinnäytetyöprosessimme sujui aikataulullisesti juuri siten, kuin olimme etukäteen suunnitelleetkin. Kirjoitusprosessin aikana tuli joitakin pidempiä katkoja, mutta niinä aikoina toteutimme ryhmiä ja pohdimme, kuinka aiomme tapahtuneista raportoida. Yhteistyömme sujui saumattomasti ja molemmilla oli yhtenevä käsitys siitä, mitä olemme tekemässä ja kuinka sen toteutamme. Prosessin aikana opimme, kuinka haastavaa on aloittaa uudenlaista toimintaa ja kuinka paljon se vaatii suunnittelua ja asioiden pohdintaa etukäteen. Valitettava tosiasia on, että monesti toiminnan suunnittelua ohjaa jonkinlainen tavoite säästää rahaa, jolloin joutuu miettimään tarkasti myös toiminnan todellista merkitystä asiakkaille.

Kuten olemme opinnäytetyössämme tuoneet ilmi, täytyy toimintaa kehittää lastensuojelun avohuollon asiakasmäärien kasvun vuoksi. Kehittämämme ryhmätoimintakokeilun kaltaiset toimintamuodot säästävät palveluiden tuottajilta rahaa sekä luovat monipuolisuutta avohuollon asiakastyöhön. Ryhmätoiminta ja siitä saatavat hyödyt ovat siis tarpeellisia työelämän toimijoille, mutta ryhmätoiminta tulee aina suunnitella ja toteuttaa siten, että asiakastyön laadusta ei tingitä.

Lähteet

- Bardy, Marjatta - Heino, Tarja 2013. Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin: paniikista toivoon ja näköalat auki. Artikkele teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Juvenes print - Suomen yliopistopaino oy. 13-16, 24.
- Flöjt, Anu 2000. Tunnetko olevasi osallinen eli mitä osallisuus on? Artikkele verkkojulkaisussa Viitanen, Reijo (toim.) Nuorisokasvatus ammattina - interventioita osattoman nuoren arkeen. Nuorisotutkimusverkosto 2000. Verkkodokumentti. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/sites/default/files/verkkojulkaisu/Flojt_Anu.pdf>. Luettu 26.11.2013.
- Gellin, Maija - Gretscher, Anu - Matthies, Aila-Leena - Nivala, Elina - Oranen, Mikko - Sutinen, Riikka - Tasanko, Pia 2012. Lasten ja nuorten asema hyvinvointipalveluissa. Artikkele teoksessa Gretscher, Anu - Kiilakoski, Tomi (toim.) Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki: Hakapaino.
- Hakuni, Maija 2011. Lastensuojelulaitoksen perhetyötä kehittämässä – toiminnallisin menetelmin. Opinnäytetyö. Vantaa: Laurea Tikkurila. Sosiaalialan ylempi amk.
- Hart, Roger n.d. Roger Hart's ladder of participation. Verkkodokumentti. <<http://www.algomapublichealth.com/UserFiles/File/Media/Youth%20Engagement/1616.pdf>>. Luettu 24.11.2013.
- Heikkinen, Alpo 2006. "Olenko mä sitä riskiryhmää?" Lastensuojelun poikaryhmien hyvinvoinnin muutostekijät - realistinen etnografia. Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen kuuluva linsensiaatintutkimus. Helsingin yliopisto. Verkkodokumentti <<http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=7fecb5d8-953a-4ca3-9e05-79a9e73e750c>>. Luettu 26.3.2014. 14.
- Heikkinen, Alpo 2012. Nuorten ryhmätoiminta. Työmenetelmät. Lastensuojelun käsikirja. Verkkodokumentti. Päivitetty 15.11.2012. <<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyovalineet/tyomenetelmät/nuortenvertaisryhmätoiminta/>>. Luettu 27.11.2013.
- Heino, Tarja 2013. Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Artikkele teoksessa Bardy, Marjatta (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Juvenes print - Suomen yliopistopaino oy.
- Huotari, Tiina - Pyykkönen, Miikka - Pättiniemi, Pekka 2008. Sosiaalisen ja taloudellisen välimaastossa. Tutkimusnäkökulmia suomalaiseen sosiaaliseen yritykseen. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Hyväri, Susanna 2005. Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet. Artikkele teoksessa Nylund, Marianne - Yeung, Anne Birgitta (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy. 214-215, 226.
- Hämäläinen, Juha 1999: Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopion yliopisto. Kuopio.
- Kalliolan kannatusyhdistys ry. Vuosikertomus 2012. Verkkodokumentti. <<http://www.kalliola.fi/vuosikertomukset/>>. 14-17. Luettu 24.2.2014.

- Kalliolan settlementin strategia 2010-2015. Pdf-tiedosto. Ladattavissa <<http://www.pdfio.com/k-3865263.html>>. Luettu 24.2.2014.
- Kalliolan settlementti 2014. Lastensuojelu ja perheet. Verkkodokumentti. <<http://www.kalliola.fi/sosiaalityo/lastensuojelu-ja-perheet/>>. Luettu 24.2.2014.
- Kivelä, Valtteri - Lempinen, Juho 2010. Arki hallintaan. Nuorten ryhmätoiminnan ohjaaminen. Turenki: Kirjapaino Jaarli Oy. 42-49.
- Laimio, Anne - Karnell, Sonja 2010. Vertaistoiminta - kokemuksellista vuorovaikutusta. Artikkeliteoksessa Tanja Laatikainen (toim.) Vertaistoiminta kannattaa. Verkkodokumentti. <http://www.kansalaisareena.fi/Vertaistoiminta_kannattaa.pdf>. Luettu 24.3.2014.
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Levamo, Pauliina 2007. Oma elämää etsimässä – Tutkimus ryhmämuotoisen sosiaalityön mahdollisuuksista tukea nuorten itsenäistymistä. Julkaisusarjassa Näe minut – kuule minua – kokemuksia ryhmistä. Helsinki: Yliopistopaino. 81-82.
- Lith, Pekka 2013. Työ ja elinkeinoministeriö. Raportteja 34/2013. Yksityiset sosiaali- ja terveystyöpalvelut. Verkkodokumentti. <http://www.tem.fi/files/37584/TEMrap_34_2013_30092013.pdf>. Luettu 24.2.2014.
- Metropolia ammattikorkeakoulu 2013. Sosiaalialan koulutusohjelma. Verkkodokumentti. <<http://www.metropolia.fi/koulutusohjelmat/hyvinvointi-ja-toimintakyky/sosiaaliala/>>. Luettu 24.11.2013.
- Mikkola, Matti 2004. Lastensuojelulain tausta. Teoksessa Puonti, Annamajja – Saarnio, Tuula – Hujala, Anne (toim.) Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy. 77-84.
- Mäkelä, Jukka - Sajaniemi, Nina 2013. Vertaissuhteet muovaavat lasten aivoja. Artikkeliteoksessa Reivinen, Jukka - Vähäkylä, Leena (toim.) Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Tallinna: Tallinna Raamatutrukikoja OÜ. 38-39.
- Nivala, Elina 2010. Lapsen oikeuden osallisuuden perustana. Artikkeliteoksessa Tanskanen, Ilona - Timonen-Kallio, Eeva (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Tampere: Tampereen yliopistopaino. 18-25.
- Nylund, Marianne 2005. Vertaisryhmät kokemusten ja tiedon jäsentäjinä. Artikkeliteoksessa Nylund, Marianne - Yeung, Anne Birgitta (toim.) Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy. 200-201.
- Opinnäytetyön tekeminen Kalliolassa n.d. Verkkodokumentti. <<http://www.kalliola.fi/tietoa-kalliolasta/opiskelijoille/opinnaytetyot/>>. Luettu 10.4.2014.
- Opinpaja Oy 2011. Toiminnalliset menetelmät. Verkkodokumentti. <http://www.peda.net/img/portal/2119590/Toiminnalliset_menetelmat1.pdf?cs=1305791785>. Luettu 7.4.2014.
- Oranen, Mikko n.d. Sosiaaliportti. Lasten osallisuus. <<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus#otsikko2>>. Luettu 26.11.2013.

- Pekkarinen, Elina 2006. Lastensuojelun ryhmätoiminta murrosikäisten tyttöjen kokemana. Teoksessa Forsberg, Hannele – Ritala-Koskinen, Aino – Maritta Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Juva: PS-kustannus. 99-127.
- Pruuki, Lassi 2008. Ilo opettaa. Tietoa, taitoa ja työkaluja. Helsinki: Edita Prima Oy. 143-144.
- Pättiniemi, Pekka 2004. Mitä on yhteisötalous?. Artikkeliteoksessa Grönberg, Ville (toim.) Yhteisötalous ja sosiaalinen yrittäjyys. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy. 21-22.
- Ruisniemi, Tiina 2010. Lastensuojelulain merkitys lastensuojelun sosiaalityössä. Pro gradu-tutkielma. Sosiaalipolitiikan laitos. Turun yliopisto. Verkkodokumentti <<http://www.sosiaaliportti.fi/File/37f3fdad-f870-4b2d-b695-863ce681f552/Ruisniemi+Tiina+Gradu+2010.pdf>>. Luettu 28.11.2013.
- Savolainen, Aili 2007. Draama puree, purkaa ja parantaa. Kokemuksia psykodraaman käytöstä tyttöryhmässä. Julkaisusarjassa Näe minut – kuule minua – kokemuksia ryhmistä. Helsinki: Yliopistopaino. 159-186.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2011. Sosiaali- ja terveysalan kansalaisjärjestöt sosiaali- ja terveysministeriön kumppaneina. Sosiaali- ja terveysministeriön järjestöpoliittiset linjaukset. Verkkodokumentti. <http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=3320152&name=DLFE-15563.pdf>. Luettu 21.3.2014.
- Sosiaaliportti 2013a. Yleiset sosiaalipalvelut. Lastensuojelun käsikirja. Verkkodokumentti <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/yleiset_sosiaalipalvelut/>. Luettu 28.11.2013. Päivitetty 24.10.2013.
- Sosiaaliportti 2013b. Loma-, leiri- ja virkistystoiminta. Lastensuojelun käsikirja. Verkkodokumentti <<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/lomatoiminta/>>. Luettu 28.11.2013. Päivitetty 25.10.2013.
- Sosiaaliportti 2013c. Mitä on lastensuojelu? Lastensuojelun käsikirja. Verkkodokumentti. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/mita_on_lastensuojelu/>. Luettu 28.11.2013. Päivitetty 2.5.2013.
- Sosiaaliportti 2013d. Tukihenkilö tai tukiperhe. Verkkodokumentti. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/tukihenkilo_tai_tukiperhe/>. Luettu 28.11.2013. Päivitetty 24.10.2013.
- Sosiaaliportti 2013e. Perhetyö. Lastensuojelun käsikirja. Verkkodokumentti. <<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/perhetyo/>>. Luettu 28.11.2013. Päivitetty 25.10.2013.
- Sosiaaliportti 2013f. Muita lasta ja perhettä tukevia palveluja. Lastensuojelun käsikirja. Verkkodokumentti. <<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/muitapalveluja/>>. Luettu 28.11.2013. Päivitetty 10.12.2013.
- Suomen setlementtiliitto n.d. Kalliolan setlementti, Helsinki. Verkkodokumentti. <<http://www.setlementti.fi/setlementti/kalliolan-setlementti-helsinki/>>. Luettu 24.2.2014.

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2013. Lastensuojelu 2012. Verkkodokumentti. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110691/Tr30_13.pdf?sequence=5>. Luettu 20.8.2014.
- Timonen-Kallio, Eeva 2010. Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelutyön keskiössä. Artikkeliteoksessa Tanskanen, Ilona - Timonen-Kallio, Eeva (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Tampere: Tampereen yliopistopaino. 6-17.
- Unicef nd. Mikä on lapsen oikeuksien sopimus?. Unicef. Verkkodokumentti. <<http://www.unicef.fi/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus>>. Luettu 28.11.2013. Päivitetty 19.3.2013.
- Valkeapää, Minna 2011. Pomppivat pavut - ryhmätoimintaa pienille ja isoille. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy. 14.
- Valtioneuvosto 2014. Hallitus sopi budjettikehyksistä ja julkisen talouden suunnitelmasta. Tiedote 123/2014. Päivitetty 26.3.2014. Verkkodokumentti. <<http://valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?oid=411987>>. Luettu 26.3.2014.
- Vilen, Marika - Leppämäki, Päivi - Ekström Leena 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Juva: WS Bookwell Oy. 202-210.
- YK:n yleissopimus lasten oikeuksista. Annettu YK:n 44. yleiskokouksessa 20.11.1989.

Opinnäytetyöprosessin aikataulu

Opinnäytetyöprosessin aikataulu:

Syksy 2013

- Viikot 45 ja 46: opinnäytetyön aiheen ideointia, yhteydenottoja eri lastensuojelun toimijoihin
- Viikko 47: tapaaminen Kalliolan vaativien laitospalveluiden vastuualueen johtaja Hannu Rusaman kanssa, joka vastaa Kalliolaan tehtävistä opinnäytetöistä. Alustava yhteistyösuunnittelu.
- Viikot 48 ja 49: opinnäytetyön ideapaperin valmistelua, teorialähteiden hankkimista, teorialähteisiin tutustumista
- Viikot 50–52: opinnäytetyössä käytettävän teorian opiskelua, lähteiden etsimistä

Kevät 2014

- Viikot 1–9: teorian sisäistämistä, kirjoittamisen hahmottelua
- Viikot 8–12: ryhmätoiminnan tarpeen selvittelyä, toiminnan suunnittelua, ryhmän kokoaminen
- Viikot 12–22: pilottiryhmän toteutus, tulosten selvittäminen
- Viikot 18–31: opinnäytetyön lopullinen kirjoitustyö
- Viikot 32–34: opinnäytetyön viimeistely

Kyselylomake 1

KYSELYLOMAKE KALLIOLAN RYHMÄTOIMINTAA VARTEN

Olemme kaksi sosiaali-alan opiskelijaa ja aiomme järjestää keväällä 2014 toiminnallista ryhmätoimintaa Kalliolan yksikön avopalveluissa opinnäytetyöhömme liittyen. Kehitämme yksikköön aivan uudenlaista toimintaa ja siksi olemmekin kiinnostuneita, millainen toiminta olisi sinun mielestäsi mielenkiintoista ja hyödyllistä ja millaisia aiheita itse haluaisit tällaisessa toiminnassa käsitellä! Vastausten pohjalta kehitämme kevääksi toimintaa, jota nuoret pitävät mielenkiintoisena ja/tai tärkeänä. Kiitos vastauksistasi!

1. Millaisia aihealueita ryhmätoiminnassa olisi hyvä käsitellä? Ympyröi mielestäsi kolme mielenkiintoisinta aihealuetta

- a. Erilaisuus
- b. Perhe ja sosiaaliset suhteet
- c. Tunteet
- d. Seksuaalisuus, kasvu nuoresta aikuiseksi
- e. Lastensuojelun asiakkuus
- f. Itsetunto, "minä itse"
- g. Tulevaisuus ja haaveet
- h. Päihteet
- i. Joku muu, mikä? _____

2. Millainen toimintamuoto olisi mielenkiintoista ja mukavaa? Ympyröi mielestäsi kolme parasta toimintamuotoa.

- a. Askartelu
- b. Valokuvaus
- c. Musiikki
- d. Liikunta
- e. Pelit
- f. Kuvataide
- g. Videot ja tarinat
- h. Ilmaisulliset keinot (teatteri yms.)
- i. Joku muu, mikä? _____

Kyselylomake 2

Kyselylomake Kalliolan ryhmätoimintakokeilusta

Tämä kyselylomake on tarkoitettu kaikille Kalliolan avopalveluiden lapsille ja nuorille, joille on tarjottu mahdollisuutta osallistua ryhmätoimintaan keväällä 2014. Vastauksenne ovat tärkeitä tulevaa ryhmätoimintaa suunniteltaessa!

Ikä:

Ryhmä, jota Sinulle tarjottiin (ympyröi): 8-12-vuotiaat tai 13-17-vuotiaat

1. Osallistuitko ryhmätoimintaan keväällä 2014?

KYLLÄ

EI

Mikäli vastasit KYLLÄ, vastaa kysymyksiin 2-4 ja 8. Mikäli vastasit EI, vastaa kysymyksiin 5-8.

2. Mikä sai sinut osallistumaan ryhmätoimintaan?

3. Mistä pidit ryhmätoiminnasta? Osallistuisitko jatkossa vastaavanlaiseen toimintaan?

4. Mitä muuta olisit toivonut ryhmätoiminnalta? Mitä olisit muuttanut toiminnassa?

5. Miksi et osallistunut toimintaan?

6. Mitä olisimme voineet tehdä toisin, jotta olisit innostunut ryhmätoiminnasta enemmän?

7. Mikäli vastaavanlaista ryhmätoimintaa järjestetään tulevaisuudessa, voisitko osallistua toimintaan? Miksi/Miksi et?

8. Yleistä palautetta/muuta kommentoitavaa

KIITOKSET VASTAUKSISTASI! ☺ T. Petra ja Nelly